



JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

John Nielsen

Advokats skadeståndsansvar

Examensarbete
20 poäng

Handledare:
Eva Lindell-Frantz

Ämnesområde:
Skadeståndsrätt

Termin:
Våren 2007

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Syfte och frågeställningar	4
1.2 Metod och material	4
1.3 Avgränsningar	5
1.4 Disposition	6
2 ALLMÄNT OM ADVOKATS RÅDGIVNINGSA NSVAR	7
2.1 Analogi med andra yrkesgrupper	7
2.2 Allmänt om avtalstypen	7
2.3 Definition av rådgivning	9
2.4 Privat eller yrkesmässig rådgivning	10
3 OBJEKTIVA FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ANSVAR	12
3.1 Inledning	12
3.2 Skada	12
3.3 Adekvat kausalitet	14
3.3.1 Allmänt	14
3.3.2 The end and aim rule	17
4 SUBJEKTIVA FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ANSVAR	18
4.1 Allmänt om culpabedömningen	18
4.2 Rent strikt ansvar	18

4.3	Professionsansvaret och tillitsprincipen	19
4.4	God advokatsed	20
4.5	Resultatansvar	22
4.6	Metodansvar	24
4.6.1	Inledning	24
4.6.2	Skyldigheten att studera rättskällor	25
4.6.3	Skyldigheten att analysera rättskällor	28
4.6.4	Lagändringar och nytillkomna prejudikat	28
4.6.5	Tidsaspektens inverkan på metodansvaret	29
4.6.6	Lågprisutredningar	31
4.6.7	Direktrådgivning	32
4.6.8	Specialistansvar	33
4.7	Informationsansvar	35
4.7.1	Skyldighet att informera klienten	35
4.7.2	Den pedagogiska plikten	36
4.7.3	Klientens förkunskaper	39
5	AVSLUTANDE KOMMENTARER	41
5.1	Rättsliga grunder för ansvar	41
5.2	Yrkesmässig rådgivning	42
5.3	Skadan och orsakssambandet	43
5.4	Culpabedömningen	43
5.5	Är rättsläget tillfredsställande?	46
BILAGA 1		48
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING		49
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING		51

Summary

Lawyers are a professional group of people that are held in high esteem and have important job assignments in the society. Therefore it is also important that their work holds a high standard. A client should feel secure by the fact that he will receive qualified help when he consults a lawyer. It is hence of interest to investigate which kinds of demands a lawyer's work is subject to. This essay deals with the lawyer's liability for damages vis-à-vis his client, because of careless consulting. The purpose is to examine the lawyer's responsibility and to determine under which circumstances liability for damages will occur.

A lawyer's liability for damages vis-à-vis his client are based on general principles of contract law. There are very few laws regarding lawyers work, instead the liability has, to a great extent, been developed thru case law. The rules concerning good advocate mores which have been developed by the Swedish Bar Association, are also of importance in the context. They are a significant part of the standard of care that lawyers are obliged to follow and therefore they are an important element in the evaluation of negligence in these situations.

There are a certain number of prerequisites that need to be at hand for a lawyer to be liable to pay damages to his client. For one thing it must concern professional consulting, lawyers are rarely held responsible for advices they give in private situations. The client must also have been afflicted by damage. In these cases of consulting the damage is a pure economic loss. There must also be proximate cause between the negligence and the damage that has occurred. Finally, the lawyer must have been negligent to be liable for damages.

The evaluation of negligence can be divided into three different types of liability. Lawyers can be liable for the results, the method they use or the information they give. Liability for method and information are the most important of these three, since a lawyer usually isn't liable for results. A lawyer's liability for the method he uses means that he must make sufficient studies of the sources of law. If the matter is complicated it will often require more comprehensive studies. Liability for information means that a lawyer has an obligation to inform the client about all things concerning his matter. It is however not enough that the lawyer informs his client, he must also do so in such a manner that the client understands what he means. This is a lawyer's pedagogical duty.

To sum up, my opinion is that the legal position that has been developed thru case law and the rules about good advocate mores, is satisfying. In general it fulfils the demands that a lawyer's work should be subject to.

Sammanfattning

Advokater är en yrkesgrupp som har ett högt anseende och betydelsefulla arbetsuppgifter i samhället. Det är därför viktigt att det också ställs stränga krav på deras verksamhet. En klient skall nämligen kunna känna sig säker på att han får kvalificerad hjälp när han vänder sig till en advokat med sitt ärende. På grund av detta är det av intresse att utreda vilka krav som faktiskt ställs på en advokat i dennes yrkesutövning. Denna uppsats behandlar därför advokatens skadeståndsansvar gentemot sin klient, vid vårdslös rådgivning. Syftet är att utreda advokatens ansvar och fastställa under vilka förutsättningar som ett skadeståndsansvar kan uppkomma.

En advokats skadeståndsansvar gentemot sin klient bygger på allmänna kontraktsrättsliga principer. Det finns väldigt få lagregler angående advokaters verksamhet, istället är ansvaret till stor del utvecklat genom praxis. Även reglerna om god advokatsed som har utarbetats av advokatsamfundet är viktiga i sammanhanget. De är en betydelsefull del av den aktsamhetsnorm som advokater är skyldiga att följa och därför utgör de en viktig del av culpabedömningen i skadeståndsärenden.

Det finns ett antal förutsättningar som måste vara uppfyllda för att en advokat skall bli skadeståndsskyldig gentemot sin klient. Det måste för det första handla om yrkesmässig rådgivning, advokater blir som huvudregel inte ansvariga för råd som de ger i privata sammanhang. För det andra måste klienten ha drabbats av en skada. I dessa fall av rådgivning rör det sig om ren förmögenhetsskada. För det tredje måste det finnas ett adekvat orsakssamband mellan den skadebringande handlingen och den skada som har uppkommit. För det fjärde bygger ansvaret på culpaprincipen, vilket innebär att advokaten måste ha varit vårdslös för att bli ersättningskyldig.

Vid culpabedömningen kan ansvaret delas in i tre olika typer. Bedömningen inriktas på om advokaten har brustit i sitt resultatansvar, metodansvar eller informationsansvar. Av dessa tre typer är metodansvaret och informationsansvaret av störst betydelse, eftersom en advokat som huvudregel inte har något resultatansvar. Metodansvaret innebär i stort att advokaten har ett krav på sig att göra erforderliga undersökningar av gällande rätt, det vill säga studera relevanta rättskällor. Om det är en svårbedömd rättsfråga krävs det ofta att en mer omfattande utredning görs. Informationsansvaret innebär att en advokat är skyldig att informera sin klient om vad som förekommer vid utförandet av dennes uppdrag. Det är emellertid inte nog med att advokaten informerar klienten om vad han kommer fram till, han måste också göra detta på ett sådant sätt att klienten förstår vad han menar. Detta ansvar kallas den pedagogiska plikten.

Sammanfattningsvis är enligt mig det rättsläge som vuxit fram genom praxis och tillämpning av god advokatsed tillfredsställande. Min åsikt är att det i stort uppfyller de krav som man kan ställa på advokaters verksamhet.

Förkortningar

AMF	Arbetsmarknadsförsäkringar
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk tidskrift
JustR	Justitieråd
NJA	Nytt juridiskt arkiv avd. I
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
RGÅ	Vägledande regler om god advokatsed
RH	Rättsfall från hovrätterna
SJ	Statens järnvägar
SKL	Skadeståndslagen
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
TR	Tingsrätt
TSA	Tidskrift för Sveriges advokatsamfund

1 Inledning

1.1 Syfte och frågeställningar

Jag skall i denna uppsats utreda advokatens skadeståndsansvar. Det som en advokat till stor del ägnar sig åt i sin yrkesutövning är rådgivning. Syftet med denna uppsats kommer därför mer specifikt vara att utreda advokatens skadeståndsansvar gentemot sin klient, vid vårdslös rådgivning. Med rådgivning avses i denna uppsats inte bara själva handlingen att en advokat rekommenderar sin klient att göra på ett visst sätt, utan även eventuella handlingar som praktiskt utförs av advokaten för att genomföra ett råd. Detta kan exempelvis vara att upprätta ett avtal eller lämna in ett överklagande. Den här definitionen av rådgivning skall utvecklas nedan.¹

Jag skall fastställa under vilka förutsättningar som ett skadeståndsansvar kan uppkomma. För att ge en klargörande bild av rättsläget angående advokatens skadeståndsansvar finns det ett antal frågor som måste besvaras: Vad menas med rådgivning i detta sammanhang och vilka typer av råd kan en advokat bli ansvarig för? Vilka krav ställs på orsakssambandet mellan advokatens oaktsamhet och den inträffade skadan? Vilken aktsamhetsnorm finns för advokater i deras yrkesutövning och när skall en advokat anses ha brutit mot denna?

1.2 Metod och material

Jag har vid författandet av detta arbete använt mig av en traditionell rättsdogmatisk metod. Metoden innebär att man bearbetar och analyserar lagregler, domstolsavgöranden och annat material för att fastställa vad gällande rätt på ett visst område är.² Materialet som jag använt mig av är framförallt praxis och doktrin. Förarbeten och i synnerhet lagtext har använts i mer begränsad omfattning, detta eftersom advokatens verksamhet och ansvar i liten utsträckning är lagreglerat. I 8 kap. RB finns dock vissa bestämmelser angående advokater. Bland annat stadgas i 8 kap. 4 § RB att en advokat i sin verksamhet skall iaktta god advokatsed. I lagtexten hänvisas alltså i princip bara till de yrkesetiska regler som advokatsamfundet själva har ställt upp.

Eftersom det råder brist på lagstiftning inom detta område får man titta på andra rättskällor när man skall undersöka advokatens skadeståndsansvar. I hög grad har jag alltså varit hänvisad till rättsfall och doktrin för att kunna utreda innehållet i gällande rätt. Det finns ett fåtal rättsfall från HD som

¹ Se kapitel 2.3.

² Strömholm, Allmän rättslära – en första introduktion, s. 9f.

behandlar advokats skadeståndsansvar och även något från hovrätten. Det förefaller dock inte särskilt vanligt med rättsprocesser mot advokater. Advokats rådgivande verksamhet har många likheter med andra yrkesgrupper som ägnar sig åt rådgivning, som till exempel mäklare, revisorer och besiktningsmän. Jag har därför även använt mig en hel del av rättspraxis som behandlar dessa yrkesgruppers skadeståndsansvar.

I doktrin finns det en del skrivet om rådgivaransvar i allmänhet, framförallt av Jan Kleineman. Det har också skrivits en del artiklar i ämnet av andra personer. När det gäller mer specifikt advokaters ansvar så finns en utredning av Lars Heuman: *Advokatens rättsutredningar – metod och ansvar*.

Eftersom det finns relativt få avgöranden från de allmänna domstolarna som behandlar advokaters skadeståndsansvar, har även de vägledande reglerna om god advokatsed och avgöranden från advokatsamfundets disciplinnämnd i viss mån varit betydelsefulla för uppsatsen. Disciplinnämnden har inte någon befogenhet att utdöma skadestånd och domstolarna är inte på något vis bundna av disciplinnämndens beslut. Reglerna om god advokatsed torde dock vara av betydelse inte bara för culpabedömningen i disciplinärenden utan också för bedömningen i skadeståndsärenden. Därför anser jag trots allt nämndens avgöranden vara av vikt i detta sammanhang. Fall från disciplinnämnden kommer att tas upp i den utsträckning de är relevanta för de olika formerna av ansvar.

1.3 Avgränsningar

Jag kommer i detta arbete endast att utreda advokatens skadeståndsansvar gentemot klienten. Det ansvar som en advokat eventuellt kan ha gentemot klientens motpart eller tredje man kommer alltså inte undersökas. Det är ansvaret för ren förmögenhetsskada vid vårdslös rådgivning som kommer att behandlas. Jag kommer inte att ta upp eventuellt brottsligt handlande som advokaten kan göra sig skyldig till, eller konsekvenserna av ett sådant handlande. En advokat kan ju även ådra sig ett disciplinärt ansvar för vårdslös yrkesutövning enligt advokatsamfundets vägledande regler om god advokatsed. Det disciplinära ansvaret kommer dock enbart beröras i den mån det har betydelse för den skadeståndsrättsliga culpabedömningen.

Rent strikt ansvar, som kan uppkomma genom garantiutfästelser, kommer enbart behandlas kortfattat i avsnittet om subjektiva ansvarsförutsättningar. Även frågan om hur man beräknar skadeståndet kommer att beröras kortfattat. Vidare kommer jag inte att behandla eventuellt medvållande på den skadelidandes sida eller bevisfrågor och olika problem som kan uppstå i samband med dessa. Det är förvisso intressanta problem som kommer upp i anknytning till de här frågorna men det har inte funnits plats att behandla dem i en uppsats av denna omfattning och fortfarande få ett visst djup i

arbetet. Jag har därför valt att fokusera djupare på ett fåtal frågor, framförallt culpabedömningen.

1.4 Disposition

Jag kommer inledningsvis allmänt behandla advokats rådgivningsansvar. Här kommer att utredas vilken avtalstyp det rör sig om, vad som menas med rådgivning och skillnaden mellan professionell och privat rådgivning. I detta kapitel kommer jag också att behandla i vilken utsträckning som man vid advokats skadeståndsansvar kan använda sig av analogier till andra yrkesgruppers skadeståndsansvar, som till exempel revisorer, mäklare och besiktningsmän.

Efter detta kommer jag i ett kapitel behandla de objektiva förutsättningarna för en advokats skadeståndsansvar. Det skall ha uppstått en skada för klienten, i detta fall handlar det om ren förmögenhetsskada. Dessutom måste det föreligga ett adekvat orsakssamband mellan advokatens oaktsamhet och skadan.

I kapitlet efter detta kommer de subjektiva förutsättningarna för skadeståndsansvar att behandlas. Det handlar här om culpabedömningen och de olika faktorer som påverkar denna. Här kommer framförallt diskuteras vilken aktsamhetsnorm som finns för advokater och i vilka lägen man kan anse att en advokat har brutit mot denna på ett sådant sätt att det utgör skadeståndsgrundande vårdslöshet. Det är här som tyngdpunkten i arbetet ligger.

Avslutningsvis kommer jag att ha ett kapitel med sammanfattande kommentarer, där jag även avser att diskutera frågan om det gällande rättsläget är tillfredsställande.

2 Allmänt om advokats rådgivningsansvar

2.1 Analogi med andra yrkesgrupper

Det finns många yrkesgrupper som arbetar med rådgivning av skiftande art. Förutom advokater är det bland annat revisorer, mäklare, besiktningsmän och konsulter av olika slag. Det finns givetvis stora skillnader när det gäller vilka krav som ställs på respektive yrkesgrupp, men de har alla gemensamt att de förmedlar information och råd till sina uppdragsgivare. De krav som ställs på förmedlandet av denna information och dessa råd har också många likheter mellan yrkesgrupperna. Det handlar främst om att visa omsorg och utföra sitt uppdrag på ett fackmannamässigt sätt. Jag anser därför att det finns ett värde i att göra analogier till andra yrkesgrupper när det gäller advokatens skadeståndsansvar för vårdslös rådgivning. Detta är angeläget också därför att det inte finns någon lagstiftning och inte heller särskilt många rättsfall som behandlar specifikt advokaters skadeståndsansvar. För att få en helhetsbild av de krav som ställs på en advokat torde det således vara nödvändigt att även använda sig av rättsfall som rör andra rådgivares skadeståndsansvar.

2.2 Allmänt om avtalstypen

Det avtal som sluts mellan en advokat och dennes klient kan sägas vara ett avtal om en *immateriell tjänst*. En immateriell tjänst är ett uppdrag som inte är knutet till något fysiskt föremål, till exempel uppdrag till advokater, revisorer, mäklare och konsulter av olika slag. Det handlar ofta om köp av information och rådgivning av skiftande karaktär.³

Parterna i avtalsförhållandet benämns i regel uppdragsgivare respektive uppdragstagare. Vid rådgivning förekommer också andra benämningar på parterna, till exempel klient – advokat, kund – bank, eller mer allmänt, rådsökande – rådgivare.

Avtal om dessa tjänster kan i allmänhet ingås utan särskild form. Uppdragsgivaren vänder sig till en yrkesman och kontakten leder till ett uppdrag. Vissa typer av uppdragstagare skriver omfattande avtal med sina uppdragsgivare. Det är emellertid mycket vanligt att parterna endast sluter ett muntligt avtal och lämnar flera frågor oregerade. Standardavtal i vanlig mening torde vara relativt ovanliga vid dessa tjänster. En annan sak är att

³ Hellner, Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt, 1 häftet. Särskilda avtal, s. 200.

det i bevishänseende ofta är lämpligt med skriftform.⁴ Som senare skall visas kan det uppstå problem när man skall bedöma huruvida något uppdragsförhållande överhuvudtaget har kommit till stånd, i de fall något formellt avtal inte har slutits.⁵

Ett sådant här uppdrag kan avse en enstaka handling eller ha karaktären av ett varaktigt avtal. Vid de varaktiga avtalen är frågan hur lång tid uppdraget skall gälla. I första hand blir avtalet avgörande. Om inget har bestämts i avtalet och inte heller framgår på något annat sätt, gäller avtalet tills vidare. Detta innebär att avtalet kan sägas upp när som helst, utan ersättningsskyldighet för den uppsägande parten. Enligt Hellner är det främsta stödet för detta en analogi till 46 § kommissionslagen. Där föreskrivs att det är fritt för kommittenten eller kommissionären att avsäga sig uppdraget, så länge som uppsägningstiden beaktas.⁶

Till förmån för denna princip talar vissa sakskaäl som gör sig gällande även vid avtal som ligger utanför lagens direkta tillämpningsområde. Den som anlitar en advokat eller någon annan som har en förtroendeställning men tappar förtroendet för denne bör inte vara bunden att låta honom behålla uppdraget. Oavsett vad som avtalats om uppdragets tid har uppdragstagaren ingen rätt att verkligen få utföra arbetet. Uppdragsgivaren kan bestämma att arbetet skall avbrytas. Om uppdraget avbryts utan giltigt skäl under tiden som avtalet gäller kan dock uppdragstagaren vara berättigad till skadestånd.⁷

Om det istället är uppdragstagaren som vill sluta sitt arbete gäller samma princip. Även om avtalet är slutet för bestämd tid eller för att uppdragsgivaren skall få ett visst ärende utfört, kan inte uppdragstagaren tvingas att slutföra arbetet. Han kan dock bli skadeståndsskyldig om han obehörigen säger upp avtalet. Ibland kan det likväl vara så att det finns en verklig skyldighet att slutföra uppdraget. Detta blir framförallt aktuellt när det handlar om advokater; här blir reglerna om god advokatsed viktiga. Dessa ställer långtgående krav på att advokaten skall vara lojal mot sin klient. Bland annat får en advokat inte lämna sin klient utan bistånd under en kritisk tid, exempelvis när en huvudförhandling är omedelbart förestående.⁸

⁴ Hellner, Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt, 1 häftet. Särskilda avtal, s. 200ff, se även Ramberg, kontraktstyper, s. 124.

⁵ Se kapitel 2.4.

⁶ Hellner, Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt, 1 häftet. Särskilda avtal, s. 204.

⁷ Hellner, Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt, 1 häftet. Särskilda avtal, s. 204f.

⁸ Hellner, Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt, 1 häftet. Särskilda avtal, s. 205, se även Bengtsson, Särskilda avtalstyper I, s. 155.

2.3 Definition av rådgivning

När man skall utreda en advokats skadeståndsansvar för vårdslös rådgivning är det först viktigt att definiera begreppet rådgivning i detta sammanhang och precisera vilka typer av råd som en advokat kan bli skadeståndsskyldig för.

Ordet *råd* torde allmänt betyda att man rekommenderar någon att göra på ett visst sätt. En yrkesmässig rådgivare skulle då vara en person som livnär sig på att rekommendera sina klienter vad de skall göra i olika situationer. Det vanligaste fallet av rådgivningsansvar torde vara då någon blivit oaktsamt vilseledd av den förmedlade informationen och den vanligaste skadan är då ren förmögenhetsskada. Det kan dock även vara så att till exempel fel vid upprättandet av ett testamente kan anses vara ett fall av rådgivningsansvar, trots att ingen i egentlig bemärkelse har skadats av att förlita sig på dess innehåll.⁹

Det finns ett par förarbeten där definitionen av begreppen rådgivning och rådgivningsverksamhet diskuteras. Enligt förarbetena till lagen (2003:862) om finansiell rådgivning till konsumenter torde med rådgivning allmänt förstås verksamhet som syftar till att lämna förslag om lämpliga tillvägagångssätt i ett visst sammanhang. En professionell rådgivare förutsätts ha en särskild kompetens och förväntas vägleda konsumenten/klienten om hur han eller hon bör handla i ett visst fall. Rådgivning skiljer sig härigenom från rena marknadsföringsåtgärder och annan typ av information. Ett allmänt lovprisande av en tjänst, till exempel i reklam, är inte att betrakta som rådgivning. Rådgivning har också en individuell karaktär och syftar till att lämna rekommendationer och handlingsalternativ som är utformade efter den enskilde kundens särskilda behov. Råd som lämnas till en vid och obestämd krets av personer, exempelvis via massmedia, skall alltså inte anses vara rådgivning i detta sammanhang.¹⁰

I förarbetena till lagen (2001:367) om förbud mot juridiskt eller ekonomiskt biträde i vissa fall¹¹ framhålls att begreppet rådgivningsverksamhet inte bara omfattar råd i den meningen att ett visst handlingssätt rekommenderas utan också konkreta åtgärder för att omsätta ett råd i praktiken. Typfall av detta skulle kunna vara upprättande av avtal, biträde vid självdeklaration eller biträde vid bolagsbildning.¹² Detta skulle alltså innebära att den advokat som gör något praktiskt för att genomföra ett råd också omfattas av rådgivningsansvaret.

⁹ Kleineman, Rådgivares informationsansvar – en probleminventering, s. 186.

¹⁰ Prop. 2002/03:133, s. 13, 46.

¹¹ Lagen hette förut lag (1985:354) om förbud mot yrkesmässig rådgivning i vissa fall, m.m.

¹² Prop. 1984/85:90, s. 34.

Enligt min mening visar det anförda på att advokatverksamheten är ett typexempel på rådgivning. Klienten förväntar sig att advokaten skall ställa sin särskilda kompetens till klientens förfogande. Advokaten skall upplysa klienten om innehållet i gällande rätt i det aktuella ärendet och därefter ge klienten anvisningar om olika handlingsalternativ och konsekvenserna av dessa. Som en förlängning av denna rådgivning kan advokaten på klientens uppdrag vidta olika handlingar såsom att upprätta juridiska dokument, föra klientens talan vid myndigheter eller liknande åtgärder.

2.4 Privat eller yrkesmässig rådgivning

När det gäller skadeståndsansvar för vårdslös rådgivning är det viktigt att skilja mellan privata råd och yrkesmässiga råd. Den som ger ett privat råd har som regel inte något ansvar för eventuella skador som rådet kan leda till. Den som drabbas av en skada till följd av ett yrkesmässigt råd kan däremot ha rätt till ersättning av rådgivaren.¹³ Kleineman uttrycker detta genom att peka på att en viktig utgångspunkt för rådgivningsansvaret är att det uppkommer i en professionell kontext. Rådgivning som ligger utanför detta professionella område är oftast befriat från ansvar.¹⁴

Ofta är det inga problem att bedöma huruvida rådet har givits i en professionell kontext, till exempel när det har slutits ett formellt skriftligt avtal mellan rådgivaren och klienten. Ibland kan dock frågan huruvida man har passerat gränsen för att ansvar skall kunna inträda vara svårare att svara på. Enligt Kleineman möter man emellanåt åsikten att det mellan den vilseledde och rådgivaren alltid skall ha träffats ett uttryckligt uppdragsavtal som innefattar rådgivning. Han anser dock ett sådant synsätt vara alltför stelbent. De flesta professionella råd fullgörs nämligen utan något formellt avtalsslut. Istället synes han anse att man skall utgå från den *befogade tillitens relevans* eller *tillitsprincipen*,¹⁵ när man skall bedöma om ett uppdragsförhållande skall anses ha kommit till stånd.¹⁶

Avgörande blir i dessa fall att rådgivaren har uppträtt yrkesmässigt och att motparten haft fog för att fästa tillit till de råd som lämnats. Detta bör i varje fall gälla om rådgivaren insett att motparten förlitat sig på den förmedlade informationen.¹⁷

Ett fall som exemplifierar denna ståndpunkt är NJA 1992 s. 243. Yngve hade varit revisor i ett bolag i nästan 20 år. När företagsledaren avled övertog hans änka Anna-Stina företaget. Hon kunde inte driva företaget, så familjen bestämde sig för att sälja det. Yngve hade under flera år hjälpt till med familjens privata deklarerationer. Han hade dessutom varit med vid en

¹³ Gullefors, Ansvar och skadestånd, s. 42.

¹⁴ Kleineman, Rådgivares informationsansvar – en probleminventering, s. 186.

¹⁵ Angående tillitsprincipen, se kapitel 4.3.

¹⁶ Kleineman, Rådgivares informationsansvar – en probleminventering, s. 187.

¹⁷ Prop. 2002/03:133, s. 16.

del möten med köparna av företaget och förklarat för Anna-Stinas son att försäljningen inte var att betrakta som en vinstbolagstransaktion. Familjen genomförde därför försäljningen. Senare kom dock skattemyndigheten fram till att det var just en vinstbolagstransaktion och Anna-Stina fick betala en mycket högre skatt än beräknat. Hon hade inte fått hjälp av någon annan än Yngve. Han vägrade dock att ersätta Anna-Stina och hävdade bland annat att han aldrig hade tagit på sig uppdraget att hjälpa henne med försäljningen.

HD anförde i domskälen att det var tydligt att Anna-Stina uppfattat Yngve som sin ekonomiske rådgivare i affären. Hon hade också haft goda skäl för sin uppfattning med tanke på Yngves mångåriga engagemang som revisor i bolaget och som biträde i familjens deklarationsfrågor. HD ansåg att det inte kunnat undgå Yngve att Anna-Stina, som ju inte hade fått biträde från något annat håll, såg Yngve som sin ekonomiske rådgivare i aktieaffären. Yngve gjorde inte heller något för att Anna-Stina skulle få en annan uppfattning. HD ansåg att det under dessa omständigheter måste anses ha uppkommit ett uppdragsförhållande mellan Anna-Stina och Yngve. Därmed ansågs de råd som Yngve lämnat falla inom den yrkesmässiga sfären.

Skillnaden i ansvar mellan privata råd och yrkesmässiga råd kan alltså enligt Kleineman förklaras av tillitsprincipen. Om situationen då rådet förmedlades var sådan att den vilseledde saknade skäl att fästa tillit till informationen är rådgivaren skyddad mot skadeståndsansvar. Förlitar sig klienten ändå på rådet anses han ha tagit en frivillig risk och får själv stå för de skador han eventuellt drabbas av. Har däremot klienten med fog satt sin tillit till den information som advokaten förmedlat, finns det goda skäl att se strängt på dennes ansvar. Framförallt om advokaten själv insett eller borde ha insett att klienten litade på informationen.¹⁸

¹⁸ Kleineman, Rådgivares informationsansvar – en probleminventering, s. 186f.

3 Objektiva förutsättningar för ansvar

3.1 Inledning

För att skadestånd skall kunna utdömas krävs, förutom att det skall vara fråga om yrkesmässig rådgivning, att ett antal förutsättningar är uppfyllda. Dessa förutsättningar kan delas in i två olika kategorier, en objektiv och en subjektiv. Den objektiva delen består för det första av att en skada skall ha uppstått, för det andra så skall denna skada ha drabbat någon annan än skadevållaren och för det tredje skall det föreligga adekvat kausalitet mellan skadan och den skadebringande handlingen. Den subjektiva delen består av culpabedömningen, det vill säga bedömningen huruvida skadevållaren har varit vårdslös eller oaktsam. För att skadestånd skall kunna utgå måste alla dessa förutsättningar vara uppfyllda.¹⁹

3.2 Skada

En av förutsättningarna för att en klient skall kunna kräva skadestånd av sin advokat är alltså att klienten har drabbats av en skada. Den som kräver skadestånd måste kunna bevisa att han har drabbats av en skada och hur stor denna skada är.²⁰

Det är sällan som rådgivning leder till person- eller sakskada. Den skadetyper som istället vanligtvis blir aktuell i fall av vårdslös rådgivning är ren förmögenhetsskada, det vill säga en skada av ekonomisk natur utan samband med person- eller sakskada.²¹

I utomobligatoriska förhållanden kräver ersättning för ren förmögenhetsskada som huvudregel en brottslig handling. I kontraktsförhållanden ersätts dock ren förmögenhetsskada även om den inte vållats genom brott.²² Kontraktsparter förväntas vara solidariska mot varandra och därför har de ett utvidgat ansvar för motpartens skador. Det utvidgade ansvaret gäller dock endast skador som kan kopplas till avtalet.²³

Principen för vad som är att anse som ersättningsgill skada vid ren förmögenhetsskada är först och främst att den skadelidande genom

¹⁹ Hellner, Radetzki, Skadeståndsrätt, s. 101f.

²⁰ Gullefors, Ansvar och skadestånd, s. 57.

²¹ SKL 1:2.

²² Prop. 1972:5, s. 566f.

²³ Gullefors, Ansvar och skadestånd, s. 60.

skadeståndet skall försättas i samma förmögenhetssituation som den han befann sig i omedelbart före skadefallet och som han därefter hade befunnit sig i om skadefallet inte hade inträffat.²⁴ Man fastställer alltså ersättningen efter den inverkan som skadan haft på den skadelidandes ekonomiska ställning, det vill säga efter hans förlust. Detta brukar betecknas som ersättning enligt det *negativa kontraktsintresset*.

Den här principen förutsätter att man jämför den skadelidandes ekonomiska ställning som den skulle ha varit om ingen skada inträffat mot den situation som inträtt genom skadan. Det är alltså fråga om en differensbedömning.²⁵

En allmän regel vid beräkning av skadestånd inom kontraktsrätten är dessutom att ersättning skall utgå för det så kallade *positiva kontraktsintresset*. Med detta menas att den skadelidande genom skadeståndet skall försättas i samma situation som om uppfyllelse enligt avtalet hade skett. Ersättningen skall således även täcka utebliven vinst.²⁶

NJA 1994 s. 532 visar att det positiva kontraktsintresset kan läggas till grund för beräkning av skadestånd vid försumlig informationsförmedling. Uppdragsgivaren ersattes i detta fall dels för förlorad vinst och dels för olika utgifter i samband med att uppdragsgivarens kunder reklamerat inköpta varor.²⁷

Regeln om att det positiva kontraktsintresset skall ersättas vid rådgivning kan ställas mot den princip som framkommer i förarbetena till lagen (2003:862) om finansiell rådgivning till konsumenter, där ersättning skall utgå endast för det negativa kontraktsintresset.²⁸ Denna princip torde också ha viss betydelse för advokater eftersom dessa ibland agerar som finansiella rådgivare. Det går alltså inte helt bestämt säga huruvida en advokat skall utge ersättning enligt det positiva eller det negativa kontraktsintresset.

Det kan i dessa sammanhang också uppstå åtskilliga bevisvärigheter, bland annat är det ofta svårt att bedöma om de förändringar i den skadelidandes ekonomi som bevisligen har inträffat verkligen utgör en adekvat följd av den skadeståndsskyldiges förfarande.²⁹ Detta är något som skall behandlas i följande avsnitt.

²⁴ Bengtsson m.fl., Skadestånd, s. 65.

²⁵ Elfström, Rådgivarens professionsansvar, s. 146.

²⁶ Elfström, Rådgivarens professionsansvar, s. 146.

²⁷ För ett utförligare referat av rättsfallet se kap. 4.7.2.

²⁸ Prop. 2002/03:133, s. 32f.

²⁹ Bengtsson m.fl., Skadestånd, s. 65.

3.3 Adevkvat kausalitet

3.3.1 Allmänt

För att skadeståndsskyldighet skall uppkomma krävs adekvat kausalitet mellan den skadebringande handlingen och den skada som har uppkommit. Det innebär att vållandet skall ha varit en både *nödvändig* och *tillräcklig* betingelse för den uppkomna skadan, detta är kravet på orsakssamband eller kausalitet. Det innebär också att skadan skall vara både en beräknelig och sannolik följd av handlingen, vilket är kravet på adekvans.³⁰

Det typiska orsaksförloppet utmärker sig dels för att skadan har uppstått genom att en händelse enligt naturens ordning eller samhällets inrättande drar med sig en annan händelse, dels att skadan inte skulle ha inträffat om denna händelse inte hade inträffat. Detta är kravet på att vållandet skall ha varit en både nödvändig och tillräcklig betingelse för den uppkomna skadan. Att en händelse är en nödvändig betingelse för en annan innebär att den senare händelsen inte skulle ha inträffat om inte den förra inträffat. Att en händelse är en tillräcklig betingelse för en annan innebär att den förra händelsen enligt naturens och samhällets ordning leder till den senare.³¹

Vid rådgivning innebär detta att det finns ett krav på att skadan inte skulle ha inträffat om den vårdslösa rådgivningen inte hade förekommit. Det krävs vidare att den skada som inträffat verkligen har inträffat på grund av rådgivningen och inte av andra skäl som stått utanför rådgivarens kontroll.³²

Adekvansläran anses gälla även i kontraktsförhållanden. Vid adekvansbedömningen prövar domstolen om sambandet mellan kontraktsbrottet och skadan är tillräckligt nära.³³ Adekvanskravet innebär att en advokat normalt inte blir ersättningskyldig för skador som är oväntade och avlägsna i förhållande till det han gjort. Klienten kan i sådana fall inte få ersättning trots att han kan bevisa att skadan har orsakats av advokaten.³⁴ Enligt adekvanskravet krävs därmed inte bara att skadan har orsakats av den vårdslösa handlingen utan också att detta har skett genom ett händelseförlopp som var någorlunda normalt och påräkneligt. Den oaktsamma handlingen skall i tillräckligt hög grad ha ökat sannolikheten för att skadan skulle inträffa. Man brukar säga att skadan ska ligga ”i farans riktning” för att vara ersättningsgill.³⁵

Kleineman framhåller att förutsättningarna för skadestånd normalt sett är att den skadelidande visar att det fanns ett annat handlingsförlopp som skulle

³⁰ SOU 2002:41, s. 136.

³¹ Hellner, Radetzki, Skadeståndsrätt, s. 196f.

³² SOU 2002:41, s. 136.

³³ Hellner, Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt, 2 häftet. Allmänna ämnen, s. 206.

³⁴ Gullefors, Ansvar och skadestånd, s. 84.

³⁵ Hellner, Radetzki, Skadeståndsrätt s. 202f.

ha medfört att skadan inte inträffade. Om advokaten varit vårdslös i sin rådgivning men det saknas ett sådant handlingsalternativ är det visserligen fel i den tjänst som advokaten utfört och klienten kan troligtvis kräva tillbaka sitt betalade arvode. Det är dock inte styrkt att rådet har förorsakat en skada, eftersom skadan ändå skulle ha inträffat. För att styrka detta måste man kunna visa på ett alternativt beteende som klienten istället skulle ha valt, om advokaten inte hade varit vårdslös i sin rådgivning.³⁶

Även Ramberg är till viss del inne på samma resonemang. Hon hävdar att det ofta är problematiskt att bedöma vilken skada som skall ersättas på grund av kontrastsstridig rådgivning. Särskilt svårt är det just att fastställa orsakssambandet mellan rådgivningen och skadan. Det kan nämligen vara så att skadan skulle ha uppkommit i vilket fall som helst. Det kanske också är så att advokaten inte skulle ha kommit fram till något annat resultat även om han hade gjort tillräckligt noggranna undersökningar och uppfyllt sitt metodansvar.³⁷ I så fall föreligger ingen adekvat kausalitet. Det är upp till klienten att visa på att ett adekvat orsakssamband existerar.³⁸

Enligt min mening exemplifieras Rambergs och Kleinemans ståndpunkter i ett fall som handlar om ansvar för skatterådgivning. I NJA 1991 s. 625 var det fråga om en fastighetsmäklare som hade lämnat en felaktig uppgift om beskattning av realisationsvinst. Tvisten i målet gällde bland annat huruvida den rådfrågande verkligen hade lidit någon ekonomisk skada till följd av mäklarens försummelse. HD ansåg att en förutsättning för skadeståndsskyldighet i princip var att uppdragsgivaren visade att hon inte skulle ha sålt fastigheten vid den tidpunkt då så skedde om hon hade fått riktiga uppgifter. Den rådfrågande lyckades fullgöra denna beviskyldighet och hade således lidit en ekonomisk skada till följd av fastighetsmäklarens vårdslöshet.

Här lyckades alltså uppdragsgivaren visa på att det fanns ett alternativt handlingsförfarande som skulle ha medfört att skadan inte inträffade. Om uppdragsgivaren hade sålt fastigheten vid den aktuella tidpunkten trots att hon hade fått riktiga uppgifter från mäklaren, hade det däremot inte förelegat någon adekvat kausalitet mellan skadan och mäklarens vårdslöshet. Skadan hade ju i så fall uppkommit i vilket fall som helst.

Ett fall där HD: s dom följer det sistnämnda resonemanget är NJA 1981 s. 1091. Här kom frågan om adekvat kausalitet vid skadeståndstalan mot en jurist upp. I detta fall var det en fastighetsägare som hade anlitat ett juridiskt ombud för att begära ersättning av staten för att han inte fick tillstånd att bygga på sin tomt. Juristen begärde endast indexuppräknning av skadeståndet fram till dagen för delgivning av stämning. Han blev senare skadeståndsskyldig gentemot klienten på grund av försummelse, därför att han inte hade yrkat indexuppräknning av begärd ersättning även för tiden efter stämningsansökans ingivande och fram till fastighetsdomstolens dom.

³⁶ Kleineman, Rådgivares informationsansvar – en probleminventering, s. 200.

³⁷ Ramberg, kontraktstyper, s. 130, angående metodansvar se kap. 4.6.

³⁸ Prop. 2002/03:133, s. 33.

Klienten yrkade också skadestånd för indexuppräknings för tiden efter fastighetsdomstolens dom, med motiveringen att försummelsen utgjort en direkt orsak till att han inte överklagade denna dom. När det gällde denna del av talan framhöll domstolen att det allmänt sett i ett fall som detta är en bedömning av utsikterna att vinna framgång med själva ersättningsfrågan som är avgörande för om en part väljer att överklaga eller inte. Enligt HD var inte omständigheterna sådana att det fanns grund för att göra något annat antagande angående klientens motiv i detta fall. Det ansågs därför inte visat att omständigheten att indexyrkandet inte varit korrekt utformat varit en direkt orsak till att klienten inte överklagat. HD kom alltså till slutsatsen att det inte var visat att det rådde ett adekvat orsakssamband mellan ombudets försummelse och den skadelidandes förlust.

I det här fallet, till skillnad mot fallet med fastighetsmäklaren, lyckades alltså klienten inte uppfylla beviskravet på att det fanns ett alternativt handlande som hade inneburit att skadan inte skulle ha inträffat. Klienten hade enligt HD troligtvis inte överklagat även om juristen utformat indexyrkandet korrekt. Domstolen ansåg således att skadan sannolikt skulle ha uppstått även om juristen inte varit vårdslös.

Heuman framhåller att fallet just visar på svårigheten att fastslå att ett korrekt handlande från advokatens sida skulle ha medfört att klienten hade undgått skada. Detta innebär att klienten kanske kan styrka att rättsutredningen har varit metodologiskt undermålig, men att dennes bevisning inte uppfyller beviskravet för att detta skulle ha orsakat någon skada.³⁹

Ett annat fall som jag anser visar på samma resonemang är RH 1999:115. Det handlade här om en patient som efter en tumöroperation drabbats av en allvarlig neurologisk skada. Patienten gjorde gällande att landstinget brustit i sin informationsplikt gentemot honom. Han hade nämligen inte blivit upplyst om riskerna med operationen. Patienten hävdade att om han blivit upplyst om dessa hade han avstått från operationen. Hovrätten ogillade käromålet på den grunden att även om patienten fått fullständig information om tumörsjukdomen och dess ytterst allvarliga förlopp och den obetydliga risken för allvarligare komplikationer av en operation, hade denne troligtvis ändå inte avstått från operationen. Det saknades därför ett orsakssamband mellan patientens skada och den bristande informationen.

Patienten lyckades inte heller i detta fall visa att det fanns ett alternativt handlingsförfarande som han skulle ha valt om landstinget inte hade brustit i sin informationsplikt, och som hade lett till att skadan inte inträffat.

³⁹ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 27.

3.3.2 The end and aim rule

The end and aim rule är ett adekvanskrav som härstammar från amerikansk rätt.⁴⁰ Kleineman har utrett detta och framhåller att vid sådant informationsansvar som följer av rådgivningsuppdrag räcker det inte med att uppställa krav på ett faktiskt orsakssamband mellan den vårdslöst förmedlade informationen och skadan. Enligt honom skall skadevällaren också haft en möjlighet att beakta de risker i skadeståndrättsligt hänseende som varit förenade med informationsförmedlingen. Om man inte uppställer detta adekvanskrav riskerar informationsansvaret enligt Kleineman att bli mycket omfattande.⁴¹

Frågan om vilka skador som skadevällaren blir ersättningskyldig för skall enligt detta adekvanskrav bedömas utifrån vad denne insåg eller bort inse vid tidpunkten för förmedlandet av den oaktsamt vilseledande informationen. Kunde rådgivaren när han förmedlade informationen ha insett konsekvenserna av detta kan han bli skadeståndsskyldig, annars inte. Kleineman kallar detta för *den psykiskt betingade kausalitetens adekvanstest*.⁴²

⁴⁰ Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 376.

⁴¹ Kleineman, Tekniska konsulter skadeståndsansvar för vilseledande information, s. 715, Se även Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 375ff.

⁴² Kleineman, Tekniska konsulter skadeståndsansvar för vilseledande information, s. 715.

4 Subjektiva förutsättningar för ansvar

4.1 Allmänt om culpabedömningen

En advokat har på kontraktsrättslig grund ett ansvar gentemot sin klient för skada som vållats uppsåtligen eller genom vårdslöshet. Skadeståndsansvaret bygger på allmänna kontraktsrättsliga principer. I normalfallet krävs det alltså culpa för att advokaten skall bli skadeståndsskyldig gentemot sin klient.⁴³ Enligt Kleineman är det ofta svårt att göra en vållandebedömning avseende professionsutövare, som till exempel advokater. Man måste nämligen först försöka fastställa den norm som professionsutövaren har åsidosatt, för att därefter kunna avgöra om normen har åsidosatts i sådan grad att avvikelserna skall kunna betraktas som vårdslös. För advokater torde denna norm till stor del utgöras av de yrkesprinciper som följer av god advokatsed.⁴⁴ Det finns många olika omständigheter som måste beaktas när man skall göra culpabedömningen, denna blir därför ofta komplicerad. Bedömningen inriktar sig på om advokaten har brutit i sitt resultatansvar, metodansvar eller informationsansvar. Dessa tre typer av ansvar skall utredas i det här kapitlet.

4.2 Rent strikt ansvar

Advokaten kan ha ett rent strikt ansvar om han har lämnat en garanti, till exempel en garanti om att en process skall få en viss utgång. I så fall har advokaten ett resultatansvar. En sådan garanti lämnas troligtvis ytterst sällan och både Heuman och Kleineman anser att man bör vara mycket försiktig med att intolka en garanti i kontraktsförhållandet mellan en advokat och dennes klient. Även om advokaten har använt uttryck som ger intryck av att en garanti har avgivits, får man ofta räkna med att detta snarast är ägnat att öka klientens tilltro till informationen. Det är då närmast fråga om något som skärper vårdslöshetsbedömningen.⁴⁵ Enligt Ramberg torde det som sagt vara relativt ovanligt att uppdragstagare, som advokater, lämnar garantier. För att undvika missförstånd är det dock klokt om båda parterna försöker vara tydliga med om en garanti föreligger eller ej. Eftersom utgångspunkten

⁴³ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 21, Bengtsson, Särskilda avtalstyper I, s. 158, Kleineman, Rådgivares informationsansvar – en probleminventering, s. 187.

⁴⁴ Kleineman, Rådgivares informationsansvar – en probleminventering, s. 189.

⁴⁵ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 21, Kleineman, Rådgivares informationsansvar – en probleminventering, s. 187f, se även Vinding Kruse, Advokatansvaret, s. 54f.

är att uppdragstagaren inte bär strikt ansvar är det uppdragsgivaren som skall visa att avtal om garanti har träffats.⁴⁶

4.3 Professionsansvaret och tillitsprincipen

En advokat kan sägas ha ett *professionsansvar*. Detta ansvar är besläktat med professionsansvaret inom en rad andra yrken, som till exempel läkare, revisorer, fastighetsmäklare med mera. Det som är gemensamt för de olika formerna av professionsansvar är att professionsutövaren förutsätts ha en särskild kunskap och utbildning på sitt område.⁴⁷ Det här innebär att advokaten i egenskap av juridisk expert bär ett ansvar eftersom denne förutsätts ha vissa specialkunskaper inom juridiken.⁴⁸ Bengtsson menar att vid bedömningen av vad som skall anses utgöra skäligen aktsamhet, i kontraktsförhållanden där det handlar om sysslomän, får man fästa stor vikt vid den egenskap vari sysslomannen har ingått avtalet. Därför måste det till exempel ställas förhållandevis stränga krav på en advokat eller någon annan jurist, som åtar sig ett juridiskt uppdrag.⁴⁹

I detta sammanhang är den ovan omtalade tillitsprincipen viktig.⁵⁰ Den innebär att en juridiskt okunnig person skall kunna anförtro sin advokat de rättsliga problem han själv inte kan lösa. Klienten skall därmed också kunna lita på advokatens råd. Detta innebär dock inte att en klient alltid kan kräva att få bestämda besked och att dessa skall vara riktiga. En advokat kan ofta med fog hävda att rättsläget är oklart och utgången av en process svårbedömd.⁵¹

Advokater är yrkesutövare som har ett betydande anseende i samhället. Denna förtroendeskapande position medför enligt Kleineman en presumtion för att advokatens verksamhet typiskt sett är tillitsskapande. Denna presumtion ger i sin tur upphov till motsvarande presumtion för att tilliten är befogad.⁵² Slutsatsen blir alltså att en klient på grund av advokatens yrkesmässiga position skall kunna lita på de råd som han får av denne. Detta är något som man måste ha som utgångspunkt när man skall göra en culpabedömning. Tillitsprincipen ligger enligt min åsikt till grund för de olika typer av ansvar som en advokat har.

⁴⁶ Ramberg, kontraktstyper, s. 133.

⁴⁷ Vinding Kruse, Advokatansvaret, s. 7f.

⁴⁸ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 22.

⁴⁹ Bengtsson, Särskilda avtalstyper I, s. 158.

⁵⁰ Se kapitel 2.4.

⁵¹ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 23.

⁵² Kleineman, Ren förmögenhetsskada, s. 550, 557f.

4.4 God advokatsed

När det gäller det ovan omtalade professionsansvaret utmärks det ofta av att arbetet skall utföras enligt en facklig standard. Denna standard utvecklas ofta av yrkesutövarna själva. Vad gäller advokater är det främst advokatsamfundets styrelse och disciplinnämnd som utvecklar vad som skall utgöra god advokatsed. Det är dock domstolarna som bedömer skadeståndsfrågorna och disciplinären den kan föras vidare till HD. Det är alltså ytterst domstolarna som fastställer vilka krav som kan ställas på advokaterna.⁵³

Det hävdas ofta att begreppet god advokatsed har stor betydelse för culpabedömningen i skadeståndsmål. Enligt Heuman är denna koppling emellertid inte absolut. Det kan alltså vara så att skadeståndsansvar inte bör inträda, trots att advokaten har fällts i disciplinnämnden. Det är också möjligt att skadeståndsansvar skall inträda trots att advokaten inte har fått någon disciplinär påföljd. Det här innebär att advokatsamfundets praxis i disciplinären inte kan tillmätas avgörande betydelse vid bedömningen om vårdslöshet föreligger i skadeståndsmål.⁵⁴ Heuman anför dock att en sådan fällande dom i disciplinnämnden torde vara en omständighet som med styrka talar för att skadeståndsgrundande vårdslöshet föreligger. Det kan nämligen antas att förfarande som strider mot god advokatsed i regel får anses culpöst.⁵⁵ Framförallt om regeln som advokaten brutit mot har till syfte att skydda klienten mot en skada, är det mycket som talar för att advokaten genom regelbrottet också har gjort sig skyldig till skadeståndsgrundande oaktsamhet.⁵⁶ Enligt Heumans mening är det rimligt att såväl i skadeståndsmål som i disciplinären inrikta culpaprövningen på frågan om advokaten från en metodologisk utgångspunkt utfört en bristfällig undersökning. Därför föreligger det inte någon väsentlig motsättning mellan culpabedömningen i de båda fallen.⁵⁷

Frågan huruvida advokaten har brutit mot god advokatsed är alltså inte ensamt avgörande för om han har gjort sig skyldig till skadeståndsgrundande oaktsamhet. Jag menar dock att det är något som torde ha stor betydelse vid culpabedömningen. Det är trots allt den fackliga standard som advokater är skyldiga att rätta sig efter i sin yrkesutövning. Därför anser jag det vara av intresse att i denna uppsats utreda vilka krav som god advokatsed ställer på advokatsamfundets medlemmar.

Vad som är god advokatsed fastställs av advokatsamfundet. I viss mån preciseras detta i *vägledande regler om god advokatsed* (RGA), som utfärdas av samfundet.⁵⁸ Dessutom kan man utläsa vad god advokatsed

⁵³ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 24.

⁵⁴ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 24f, Gullefors, Ansvar och skadestånd, s. 113.

⁵⁵ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 12.

⁵⁶ Gullefors, Ansvar och skadestånd, s. 113.

⁵⁷ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 38.

⁵⁸ Se bilaga 1.

innebär genom att studera avgöranden från disciplinnämnden.⁵⁹ Sådana avgöranden kommer att tas upp i detta arbete i den utsträckning som de är relevanta för de olika formerna av ansvar.

Vad angår bestämmelserna i RGA är det i denna uppsats endast av intresse att studera reglerna om förhållandet till klienten. I 23 § RGA stadgas bland annat att en advokat skall basera sina råd på *erforderlig undersökning av gällande rätt*. Denna bestämmelse är närmast ett uttryck för det metodansvar som kommer att utredas nedan.⁶⁰ En annan viktig bestämmelse är 24 § RGA. Här föreskrivs att *klienten skall hållas underrättad om vad som förekommer vid utförandet av hans uppdrag*. Den här bestämmelsen åskådliggör den informationsskyldighet som en advokat har gentemot sin klient.⁶¹

Det finns ett par rättsfall där man hänvisar till begreppet god advokatsed. I RH 21:82 framhöll advokatsamfundets styrelse i sitt yttrande att det vid bedömningen av om en advokat har gjort sig skyldig till sådan vårdslöshet att den bör leda till skadeståndsskyldighet, är naturligt att utgå från den grad av aktsamhet som god advokatsed kräver. Styrelsen hänvisade vidare till 23 § RGA om advokatens skyldighet att göra erforderliga undersökningar av gällande rätt, och framhöll att några sådana studier inte synes ha förekommit. Styrelsen ansåg därför att skadestånd borde utdömas.

I NJA 1985 s. 856 hänvisade HD till bestämmelserna om god advokatsed. En person som hade sagts upp från sin tjänst men senare återfått den vände sig till en advokatbyrå för att få hjälp med att vidta åtgärder bland annat mot arbetsgivaren. Klienten ansåg nämligen att han inte hade blivit fullt kompenserad för den skada och det lidande som uppsägningen förorsakat honom. Det utvecklades senare till ett disciplinärende om huruvida juristen som hade hand om ärendet hade misskött utredningen. HD hänvisade till bestämmelsen i 23 § RGA och anförde i domskälen att juristen i ett tidigt skede borde ha undersökt om det fanns någon rättslig grund för klientens yrkande, något som han inte hade gjort. Han skulle då relativt lätt ha kunnat konstatera att lagen i dess lydelse vid den aktuella tiden inte gav utrymme för bifall till klientens yrkande. Juristen ansågs på grund av detta ha varit försumlig.

Enligt Heuman visar rättsfallet på att en advokat i regel inledningsvis skall skaffa sig en överblick över rättsläget, innan han vidtar åtgärder mot motpart eller framställer krav hos domstol.⁶²

Även det senare rättsfallet visar på att en advokat enligt god advokatsed måste göra erforderliga undersökningar av gällande rätt. I detta fall handlade det förvisso inte om skadestånd utan om ett disciplinförfarande. Enligt min mening torde fallet ändå vara av vikt även för culpabedömningen i

⁵⁹ Gullefors, Ansvar och skadestånd, s. 113.

⁶⁰ Se kapitel 4.6.

⁶¹ Se kapitel 4.7.

⁶² Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 59.

skadeståndsmål. Som anförts ovan torde ett förfarande som strider mot god advokatsed i regel anses culpöst. I det här fallet handlade det dessutom om försummelse av det för skadeståndsärenden viktiga metodansvaret.

4.5 Resultatansvar

Med resultat kan man avse klientens slutliga mål, till exempel att vinna en process. Advokater bär i allmänhet inte något resultatansvar och detta är som huvudregel oberoende av uppdragets svårighetsgrad. Detta beror ofta på att advokaten inte uttryckligen har åtagit sig att uppnå ett visst resultat. Oftast ligger i uppgiften endast att efter bästa förmåga hävda klientens intressen.⁶³ Den som har anlitat en advokat för att föra sin talan kan som regel inte rikta något anspråk mot advokaten på grund av att denne förlorar målet, inte ens om klienten på goda grunder finner att advokaten inte har varit så skicklig som han hoppades. Bara vid betydande avvikelser från den standard som kan förväntas av advokaten kan klienten göra gällande att det föreligger kontraktsbrott.⁶⁴

Här kan en jämförelse med lagen (2003:862) om finansiell rådgivning till konsumenter göras. Enligt förarbetena till denna lag avsågs inte att införa ett vittgående ansvar för ”dåliga” råd. Det förhållandet att en konsument förlorar pengar på grund av att till exempel aktiekurser sjunker är inte i allmänhet följden av vårdslös rådgivning. Finansiella rådgivare kan lika litet som någon annan med säkerhet förutsäga värdeutvecklingen avseende olika finansiella instrument.⁶⁵

Samma resonemang torde enligt min mening gälla för advokater. Bara för att en advokats råd visade sig vara ”dåligt” i den meningen att domstolen bedömde rättsfrågan på ett annat sätt och processen förlorades, betyder inte detta att han har gjort sig skyldig till vårdslös rådgivning. Jag anser att det i allmänhet inte kan begäras att en advokat med säkerhet skall kunna förutsäga hur domstolen kommer att bedöma en viss komplicerad rättsfråga.

Resultatansvar kan dock komma ifråga i vissa situationer, till exempel om advokaten garanterar klienten ett visst resultat eller om uppdraget är okomplicerat. Man kan utgå ifrån att en advokat har ett resultatansvar om han till exempel glömmer att lämna in ett överklagande eller glömmer bort andra tidsfrister, förutsatt att klienten kan visa att han har lidit en skada.⁶⁶ I disciplinärendet Advokaten 1995 s. 22 fall 27 tilldelades en advokat erinran just för att han försummat att i rätt tid överklaga en myndighets beslut.

⁶³ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 25.

⁶⁴ Hellner, Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt, 1 häftet. Särskilda avtal, s. 206.

⁶⁵ Prop. 2002/03:133, s. 32.

⁶⁶ Gullefors, Ansvar och skadestånd, s. 75f, se även Bengtsson, Särskilda avtalstyper I, s. 158f.

Även i vissa andra speciella fall kan resultatansvar bli aktuellt enligt Heuman. Skulle det vara så att advokaten har lämnat en felaktig uppgift om rättsläget kan det tänkas att rådgivningen bör betraktas som culpös med hänsyn till resultatet, om rådet är klart felaktigt. En förutsättning för detta torde vara att advokaten har uttryckt sig kategoriskt och givit klienten en felaktig känsla av tillit. Här kommer alltså tillitsprincipen in i culpabedömningen. I de här fallen kan vårdslöshet föreligga trots att rättsfrågan varit svårbedömd och att advokaten har gjort en noggrann utredning. Vårdslösheten består då i att advokaten skulle ha berättat för klienten att det inte kan göras några säkra uttalanden och att klienten själv måste ta ställning till om han vill ta de risker som är förknippade med till exempel en rättegång. Då torde inte klienten få en felaktig känsla av tillit. Enligt Heuman uttalar sig advokater i allmänhet inte kategoriskt i olika rättsfrågor och därför finns det oftast inte skäl att bedöma rådgivningen som skadeståndsgrundande bara för att slutsatsen av rättsutredningen varit oriktig.⁶⁷ Ansvar av denna typ sammanfaller i vissa delar med det informationsansvar som skall behandlas senare i denna uppsats.⁶⁸

Heuman framhåller att det i svensk rätt även kan inträda skadeståndsansvar på grund av resultatansvar vid uppenbara fel. Exempel på detta är om en advokat på grund av okunnighet eller förbiseende ger råd som klart strider mot lag eller rättspraxis som är allmänt känd bland domare och advokater.⁶⁹ I RH 21:82 gjorde även advokatsamfundets styrelse ett uttalande i denna riktning. Styrelsen framhöll att en advokat inte torde bli skadeståndsskyldig för att han i en tveksam lagtolknings- eller rättstillämpningsfråga hävdade annan uppfattning än den som sedermera kommit till uttryck i en slutlig dom. Om han emellertid gjort sig skyldig till uppenbart fel i den juridiska bedömningen torde ansvar kunna inträda.

I disciplinärendet Advokaten 1997 s. 26 fall 19 var det en advokat som hade gett ett felaktigt råd om fullgörandet av betalning av ådömt skadestånd. Advokaten hade i detta fall uppmanat sin klient att invänta en avisering för inbetalning av det skadestånd som skulle betalas. Klienten följde denna uppmaning. Ärendet gick då till kronofogdemyndigheten med underrättelse om sökt utmätning. Hon kontaktade advokaten igen som återigen sa att hon skulle invänta en avisering för att få veta vart pengarna skulle skickas. Hon skrev då till kronofogdemyndigheten som lämnade henne beskedet att det var advokatens skyldighet att upplysa henne om att hon själv skulle ha tagit reda på vart pengarna skulle skickas.

Disciplinnämnden anförde att advokaten hade lämnat ett uppenbart felaktigt råd till sin klient, avseende betalning av ådömt skadestånd. Han hade därigenom åsidosatt sina plikter som advokat och tilldelades på grund av detta en erinran.

⁶⁷ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 25f.

⁶⁸ Se kapitel 4.7.

⁶⁹ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 26, se även Vinding Kruse, Advokatansvaret, s. 18.

Fallet tyder enligt min mening på ett ansvarsresonemang som grundar sig på ett resultatansvar. Advokaten hade här lämnat ett råd som stred mot reglerna på området och enligt nämnden var uppenbart felaktigt. Den aktuella regleringen ansågs troligtvis vara så grundläggande att advokaten hade en skyldighet att ge ett korrekt råd angående saken.

Vid den här typen av misstag kan en advokat knappast försvara sig med att han noggrant har studerat relevanta rättskällor. Han kan troligtvis inte heller undgå ansvar om han påstår att han inte har uttalat sig i bestämda ordalag om rättsläget. Detta kan antagligen inte anses godtagbart då rättsfrågan är klar och enkel. Av professionsansvaret följer att så långtgående reservationer från en experts sida knappast kan tillåtas. Det här innebär att en advokat bär ett slags resultatansvar för att svar på enkla och välkända rättsfrågor är riktiga.⁷⁰

Om det är en svårbedömd rättsfråga här, som antytts ovan, en advokat inte något särskilt strängt ansvar för att hans uttalanden om rättsläget är riktiga. Det är dock under förutsättning att han klargör för klienten att några säkra svar inte kan lämnas. Om en process får en annan utgång än den som advokaten bedömde kan han inte bli skadeståndsskyldig för att han har bedömt rättsfrågan på annat sätt än domstolen. I dessa situationer kan det inte föreligga något resultatansvar.⁷¹ Enligt Heuman måste nämligen culpabedömningen i dessa skadeståndsmål väsentligen grundas på om advokaten gjort tillräckliga studier och inte på om hans råd har varit ”rätt” eller ”fel”.⁷² I de svårare fallen kan ansvar istället inträda på grund av advokatens metodansvar eller informationsansvar.

4.6 Metodansvar

4.6.1 Inledning

När det gäller rådgivare i allmänhet, skall de vid utförandet av sitt uppdrag följa uppdragsgivarens instruktioner och i övrigt utföra uppdraget fackmässigt så att kvaliteten på rådgivningen svarar mot uppdragsgivarens befogade förväntningar. Som framkommit ovan ansvarar dock rådgivaren som huvudregel inte för att informationen är korrekt eller att rådet visar sig vara riktigt. Rådgivaren har endast ett ansvar för att han använder fackmässiga metoder för att hitta och analysera informationen eller skaffa fram underlaget för rådgivningen. Detta innebär att rådgivaren har ett metodansvar till skillnad från ett resultatansvar.⁷³

⁷⁰ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 26.

⁷¹ Se not 70.

⁷² Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 36f.

⁷³ Ramberg, kontraktstyper, s. 126.

När det mer specifikt gäller advokater så innebär metodansvaret att denne har ett krav på sig att göra erforderliga undersökningar av gällande rätt, det vill säga studera relevanta rättskällor. Om det är en svårbedömd rättsfråga krävs ofta att en mer omfattande utredning görs. Enligt Heuman bör advokaten studera lag, förarbeten, praxis och i viss mån även doktrin. Han måste också skaffa sig kunskap om lagändringar och nya prejudikat. Om advokaten inte har studerat viktigare rättskällor har han utfört sitt arbete på ett metodologiskt försumligt sett, och kan möjligtvis bli skadeståndsansvarig på grund av det.⁷⁴ Har advokaten däremot gjort erforderliga undersökningar av gällande rätt torde man som regel inte kunna göra honom ansvarig bara för att han har gjort en felbedömning av en svårbedömd rättsfråga.⁷⁵

Metodansvaret kan exemplifieras med det tidigare omnämnda rättsfallet RH 21:82. I det här fallet hade en advokat gjort en felbedömning av vilka regler som gällde för en arbetsrättslig fråga. Advokatens slutsats var enligt hovrätten uppenbart felaktig. Rätten konstaterade att advokaten borde ha skaffat sig sådan kunskap på området att han inte hade gjort felbedömningen. Av detta kan man sluta sig till att domstolen tyckte att advokaten borde ha gjort en grundligare utredning och studerat relevanta rättskällor mer noggrant.

4.6.2 Skyldigheten att studera rättskällor

Rättsfrågor kan variera i svårighetsgrad. Ibland kan rättsfrågan vara så enkel att den kan lösas genom att enbart läsa lagtext. Ibland kan dock frågan vara svårare och lagbestämmelsen svårtolkad. Det kan då vara nödvändigt för advokaten att studera förarbeten, doktrin och viktiga prejudikat och sedan sammanställa uttalanden i dessa rättskällor. Frågan om hur omfattande undersökning som måste göras hänger också samman med möjligheten att lösa frågan genom mera begränsade studier. Räcker det med att läsa lagtexten för att komma fram till ett svar, kan rimligtvis inte advokaten behöva studera flera andra rättskällor som bekräftar det som kunnat utläsas av lagen. Rådgivningens kvalitet blir troligtvis inte mycket bättre för det. I syfte att hålla ned advokatkostnaderna kanske det inte ens bör göras.⁷⁶

Emellertid inträffar det också att en rättsfråga kan verka enkel till exempel vid granskning av lagtext eller avtal, men att närmare studier av förarbeten, doktrin och praxis kan visa att förhållandena är komplicerade. Det förekommer nämligen att motivuttalanden och prejudikat väsentligen förändrar innehållet i det som kan utläsas av lagtexten. Lagstiftningstekniken bygger i viss mån på att klargörande uttalanden i motiv skall följas och att vissa frågor skall överlämnas till rättstillämpningen. Därför bör såväl lag som förarbeten och praxis studeras.

⁷⁴ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 26f, se även RGA 23 §.

⁷⁵ Vinding Kruse, Advokatansvaret, s. 54.

⁷⁶ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 66, se även Vinding Kruse, Advokatansvaret, s. 55.

Enligt Heuman måste det i viss mån krävas att en advokat inser att frågorna kan vara mer komplicerade än vad ett förstahandsintryck ger vid handen.⁷⁷

När man skall göra oaktsamhetsbedömningen i dessa fall måste man enligt Heuman skilja på det som han kallar *inläsningsculpa* respektive *analysculpa*. Inläsningsculpa handlar om frågan huruvida advokaten varit oaktsam vid studerandet av rättskällor, medan analysculpa handlar om advokatens eventuella misstag vid analysen av dessa rättskällor. Det torde dock finnas ett samband mellan dessa former av oaktsamhet. Enligt Heuman är det så att ju noggrannare en advokat har studerat olika rättskällor avseende de relevanta rättsfrågorna desto mer försvarligt är det om han gör ett misstag vid analysen, det vill säga om han själv inte klarar av att faktiskt lösa problemet. Det beror mycket på advokatens personliga läggning huruvida han lägger ner mer tid på litteraturstudier än på egen analys, eller tvärtom. Vissa advokater lägger ner mycket tid på litteraturstudier, andra når bättre resultat för klienten genom att lägga ner mindre tid på att studera olika rättskällor och istället ägna en stor del av tiden åt att analysera lagtext och andra grundläggande kommentarer. Det kan alltså vara försvarligt att advokater till viss del använder sig av något olika metoder.⁷⁸

Det kan emellertid krävas att advokaten använder den metod som passar bäst med hänsyn till hans förmåga, kunskap och fallets natur. Advokaten kan inte göra det så lätt för sig att han nöjer sig med ett ytligt litteraturstudium och en inträngande analys bara av det skälet att han saknar tillgång till den bästa litteraturen. Metodvalet får alltså inte påverkas av rena bekvämlighetssynpunkter. Heuman anser inte att grundläggande krav på studier kan efterges bara för att advokaten har ansett det bäst att använda sitt eget huvud.⁷⁹

När det gäller doktrin, är denna av intresse framförallt när en fråga inte har uppmärksamats i lagförarbeten eller rättspraxis.⁸⁰ Man kan förvisso inte förvänta sig att domstolarna utan vidare godtar analyser och lösningsförslag i litteraturen, så stark är knappast den juridiska doktrinens ställning i Sverige.⁸¹ Detta är dock enligt Heuman inget skäl för att efterge kravet på studier av böcker, avhandlingar och uppsatser när det gäller rättsfrågor som i stor utsträckning är obehandlade. Litteraturen kan nämligen många gånger ge advokaten bra argument och hans möjlighet att vinna framgång för klienten ökar ofta om han kan åberopa doktrinuttalanden till stöd för sin uppfattning. Vikten av dessa studier är särskilt stor på områden där lagregleringen är knapphändig, men där det har gjorts många rättsvetenskapliga undersökningar.⁸²

⁷⁷ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 66, 75.

⁷⁸ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 72.

⁷⁹ Se not 78.

⁸⁰ Se not 78.

⁸¹ Bengtsson, Festskrift till Ekelöf, s. 99.

⁸² Se not 78.

Heuman framhåller att när en advokat har gjort en första noggrann undersökning kan han inte nöja sig med detta och anse arbetet med rättsutredningen vara avslutat. Det kan nämligen vara så att undersökningen av rättsfrågorna successivt behöver fördjupas av olika skäl. Dessa skäl kan vara motpartens inlägg och argumentation eller att advokaten har fått kännedom om nya fakta.⁸³

Skyldigheten att göra erforderliga undersökningar av gällande rätt belyses i NJA 1957 s. 621. En jurist hjälpte en klient att investera pengar i ett företag. Juristen såg till att klienten fick så kallade förlagsinteckningar som säkerhet för investeringen. Emellertid hade den rörelse som inteckningarna avsåg flyttat till annan ort. Detta innebar att inteckningarna saknade förmånsrätt, något som juristen inte hade uppmärksammat. Klienten stämde sedan juristen för att han förlorade sina pengar när bolaget gick omkull. Domstolen anförde att det inte klart framgick av lagtexten att bolaget måste finnas kvar på samma ort för att förlagsinteckningarna skulle ha förmånsrätt. Det hade förvisso slagits fast i ett HD-fall redan 1904, men det fanns ingen hänvisning till detta fall i lagboken. Juristen ansågs ändå skadeståndsskyldig eftersom frågan var klarlagd i ett bland jurister allmänt känt arbete, *Svensk sakrätt*.

Domstolen ansåg alltså inte att det var tillräckligt att juristen hade läst lagtexten. För att han skulle ha anses arbetat på ett godtagbart sätt skulle han även ha studerat den centrala juridiska litteraturen på området. Följaktligen brast juristen i sitt metodansvar. Fallet visar på att det ibland måste göras mer omfattande studier än att bara studera lagtext.

I disciplinärendet Advokaten 1991 s. 136 fall 9 handlade det om en advokats skyldighet att sätta sig in i en rättsregel. Advokaten hade här hand om ett boutredningsärende. Vid ett tillfälle skrev han ett brev till arvingarna där han uppmanade dem att godkänna ett visst arvskifte. Det riktades därefter anmärkningar mot advokaten på grund av detta brev.

Disciplinnämnden anförde i sitt beslut att arvet i första hand skulle fördelas enligt huvudregeln i 3 kap. ärvdabalken. Advokaten hade enligt nämnden emellertid inte tillräckligt noggrant satt sig in i saken utan handlat utifrån en felaktig uppfattning om denna grundläggande regel när han skrev brevet. Hans begäran till arvingarna i detta brev om att godkänna arvskiftet kom därigenom att vara vilseledande. Advokaten tilldelades en erinran.

Det här disciplinärendet visar enligt min mening på att det även enligt god advokatsed föreligger en skyldighet att göra erforderliga undersökningar av gällande rätt. Detta framgår också som tidigare nämnts av 23 § RGA.

⁸³ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 60.

4.6.3 Skyldigheten att analysera rättskällor

Det torde enligt Heuman inte vara tillräckligt att relevanta rättsfall och litteratur uppmärksammas och studeras, det juridiska materialet måste också analyseras noga.⁸⁴ Det finns ett ärende från disciplinnämnden som illustrerar denna skyldighet.

I TSA 1975 s. 360 fall 7 II medgav en advokat att arvsavståenden till förmån för ett barn gjorts på ett så oskickligt sätt att de inte beaktats vid TR:ns skattehandläggning. Advokaten förklarade att anledningen till detta inte var okunnighet, utan feltolkning. Anledningen var sannolikt för hastig genomläsning av några rättsfall. Advokaten tilldelades en erinran med motiveringen att det framgick av hans egna uppgifter att han brustit i omsorg och noggrannhet genom att inte ägna erforderlig tid åt studier av de aktuella rättsfallen.

Det torde alltså inte vara tillräckligt att rättsfall och annat material läses igenom en gång. Vid analysen måste rättsfall och annan litteratur vid behov jämföras och olika svårtolkade yttranden studeras upprepade gånger.⁸⁵

4.6.4 Lagändringar och nytillkomna prejudikat

Det kan enligt Heuman krävas att en advokat vet hur han metodologiskt skall gå tillväga för att utreda om lagändringar har gjorts eller nya rättsfall publicerats beträffande den rättsfråga som han utreder. Advokaten måste följaktligen arbeta med aktuell lagtext och ha tillgång till register och databaser med nytillkomna rättsfall och tidsskrifter.⁸⁶

Angående lagändringar som gjorts nyligen, bör man enligt Heuman kräva att en advokat håller sig underrättad om olika lagändringar och kontrollerar detta i den senaste utgåvan av lagboken eller någon uppdaterad databas. Heuman anser det vara mer försvarligt om advokaten har gjort noggranna kontroller av lagtext och litteratur och då råkat missa en eventuell lagändring, än om han underlåtit att göra kontroller överhuvudtaget.⁸⁷

När det gäller praxis bör man kräva att en advokat löpande studerar rubrikerna i NJA-häftena allteftersom de publiceras, åtminstone de fall som har relevans för de rättsområden som advokaten arbetar med. Det kan däremot inte krävas att advokaten skall känna till notisfall från HD som inte uppmärksammas i doktrinen.⁸⁸ En advokat behöver troligtvis inte heller känna till opublicerade domar, något som HD: s domskäl i det tidigare behandlade fallet NJA 1981 s. 1091 tyder på. I detta fall framhöll nämligen

⁸⁴ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 123.

⁸⁵ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 123.

⁸⁶ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 73, Wiklund, God advokatsed, s. 326.

⁸⁷ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 74f.

⁸⁸ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 16, 75.

domstolen att juristen inte hade någon skyldighet att skaffa sig fullständig kunskap om underrättspraxis.

I disciplinärendet TSA 1967 s. 21 fall 6 var det en man som hade ålagts skadeståndsskyldighet gentemot ett bolag. Cirka tre veckor senare upprättades ett äktenskapsförord varigenom denne man till sin hustru skänkte egendom som skulle vara hustruns enskilda egendom. Sedan utmätning ägt rum hos mannen på bolagets begäran besvärade sig hans advokat över utmätningen och åberopade att den utmäta egendomen enligt äktenskapsförordet var hustruns enskilda egendom. Utmätningen upphävdes. Åklagaren beslöt att mannen skulle åtalas för oredlighet mot borgenärer för att han genom äktenskapsförordet till sin hustru gett bort egendom av betydenhet och därigenom förvärrat sitt obestånd.

Disciplinförfarande inleddes mot advokaten. Denne uppgav att han bedömt saken så att hans klient inte kunde bli dömd för gäldenärsbrott om han betalade sin skuld och inte försattes i konkurs. Advokaten sade sig aldrig ha varit med om någon tillämpning av bestämmelser om gäldenärsbrotten utan att gäldenären försatts i konkurs. Han förklarade att han inte satt sig in i de nya bestämmelserna som fanns på området.

Disciplinnämnden ansåg att advokaten förfarit felaktigt genom att överklaga utmätningen och åberopa äktenskapsförordet istället för att avråda makarna från att åberopa detta och upplysa dem om de civilrättsliga och straffrättsliga konsekvenserna. Nämnden fann att advokatens åtgärder haft sin grund i oförstånd och bristande kännedom om de relevanta rättsreglernas innehåll. Den ansåg vidare att advokaten varit skyldig att ordentligt sätta sig in i de gällande bestämmelsernas innebörd. Advokaten tilldelades på grund av detta en varning.

Fallet visar just på att en advokat kan ställas till ansvar om han inte håller sig informerad om nya relevanta ändringar av lagar och andra rättsregler.

4.6.5 Tidsaspektens inverkan på metodansvaret

En viktig fråga är huruvida culpabedömningen påverkas av om advokaten har haft längre eller kortare tid på sig för att utföra sitt uppdrag. Enligt Heuman måste man här göra en skillnad mellan fall då klienten begär ett snabbt besked och fall då advokaten på grund av arbetsanhopning eller något annat skäl inte kunnat ägna uppdraget tillräcklig tid.⁸⁹ Generellt sett gäller att advokatens ansvar kan begränsas vid den första typen av fall men däremot inte vid den senare typen av fall.⁹⁰

⁸⁹ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 29.

⁹⁰ Kersby, Due Diligence – särskilt om advokats ansvar vid dess genomförande, s. 156.

I det fall då en advokat har lagt ner för lite tid på ett ärende och därmed givit ett felaktigt råd, kan han inte ursäkta sig med att han befunnit sig i tidsnöd. Han har nämligen frihet att avböja ett uppdrag och bör inte åta sig ett ärende som kräver en så komplicerad och omfattande utredning att den inte kan utföras inom rimlig tid.⁹¹

I TSA 1979 s. 254 fall 2 var det en pojke som hade skadats på en av SJ: s bangårdar på grund av överslag från en strömförande ledning. Fråga om skadeståndsansvar för SJ uppkom. Pojkens advokat lade dock ner ärendet eftersom han ansåg att det inte gick bevisa att någon oaktsamhet förelåg från SJ: s sida. Han missade därmed att det rådde strikt skadeståndsansvar för SJ i detta fall. Advokaten anmäldes senare till advokatsamfundet. Till sitt försvar anförde advokaten bland annat att ärendet handlades under en tid då hans arbetsbelastning var mycket hög. Disciplinnämnden tilldelade advokaten en erinran med motiveringen att han försummat att skaffa sig erforderlig insikt om gällande rätt på området.

Nämndens avgörande tyder enligt min mening på att en advokat inte kan ursäkta ett felaktigt råd med att han haft en hög arbetsbelastning och befunnit sig i tidsnöd.

Har advokaten hamnat i tidsnöd efter det att han åtagit sig ett uppdrag som skall upp i rätten bör han om det är möjligt söka anstånd hos domstolen. Går inte detta bör han försöka få hjälp av en biträdande jurist eller kollega.⁹² Han torde nämligen inte ha rätt att avsäga sig uppdraget bara för att det har kommit till viktigare arbetsuppgifter som hindrat honom från att fullgöra rättsutredningen. I så fall får han istället avböja de nya arbetsuppgifterna. En advokat bör inte åta sig fler ärenden än han hinner med.⁹³

I det fallet då klienten begär ett snabbt besked och vill att uppdraget skall utföras på kortare tid, är det enligt Heuman tänkbart att en advokat har möjlighet att ibland utföra en mer begränsad utredning. Det är dock möjligt att det krävs en god anledning till att utredningen skall utföras snabbt. Det kan till exempel vara att det är viktigt att snabbt ingå en förlikning så att affärsverksamheten inte störs. Det bör dock krävas att utredningen håller en viss minimistandard och att advokaten informerar klienten om de brister som finns i utredningen och de risker som följer av detta. Om dessa förutsättningar är uppfyllda torde advokatens ansvar vara relativt begränsat.⁹⁴

⁹¹ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 30.

⁹² Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 30.

⁹³ Wiklund, God advokatsed, s. 233.

⁹⁴ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 30f.

4.6.6 Lågprisutredningar

Något som har nära anknytning till frågan om tidsaspektens inverkan på en advokats ansvar är problemet med så kallade lågprisutredningar. Det kan tänkas att en klient vill att en rättsutredning skall utföras summariskt till lägsta möjliga kostnad, till exempel då ärendet är komplicerat. Frågan som då uppkommer är om det i ett sådant läge finns en möjlighet för advokaten att begränsa utredningen om rättsfrågan är svårutredd och därmed också begränsa sitt ansvar för rådgivningen.⁹⁵

Enligt 23 § RGA skall en advokats råd vara grundade på erforderliga undersökningar av gällande rätt, det stadgas också att klienten inte skall åsamkas några onödiga kostnader.⁹⁶ Onödigt kostnadskrävande utredningar skall alltså undvikas, det går dock inte att förenkla utredningarna så mycket att advokaten gör mindre än vad som anses vara ”erforderliga undersökningar”. Detta innebär att en viss miniminivå måste upprätthållas på utredningarna. Det framgår emellertid inte klart om det råder avtalsfrihet så att klienten kan komma överens med advokaten om summariska lågprisutredningar.⁹⁷

Wiklund har uttalat sig om sådana fall där en närmare undersökning skulle kräva sådan tid och föranleda sådana kostnader att klienten inte vill gå med på det. Blir advokaten ändå tvungen att uttala sin uppfattning i frågan, bör han informera klienten om att en noggrannare undersökning kanske skulle ha lett till en annan bedömning. I princip måste man dock utgå ifrån att en advokat är skyldig att grunda sin rådgivning på erforderlig undersökning av gällande rätt.⁹⁸

Det sistnämnda uttalandet tyder enligt Heuman på att en advokat inte kan komma överens med sin klient om att utföra en alltför summarisk utredning och sen friskriva sig från allt ansvar i en sådan situation. Han anför att en advokat exempelvis inte efter en summarisk utredning kan hävda att en viss åtgärd inte kan medföra skadeståndsskyldighet för klienten och sedan åberopa att han friskrivit sig från ansvar för fall då rådet visar sig direkt felaktigt vid närmare utredning. Enligt Heuman bör detta vara fallet oavsett om advokaten har varit tillräckligt noggrann vid de begränsade studier han faktiskt gjort. Här består vårdslösheten i att advokaten skulle ha förstått att ett kategoriskt åtgärdsråd inte skulle ha getts med hänsyn till den korta tid han undersökt frågan.⁹⁹

Om advokaten efter inledande studier finner att rättsläget är svårt att utreda kan det vara möjligt för honom att åta sig att göra en mer begränsad utredning om han förklarar att några bestämda råd inte kan ges och att det kan bli svårt att ange vilka av flera tänkbara åtgärder som skall vidtas. I

⁹⁵ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 98.

⁹⁶ Se bilaga 1.

⁹⁷ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 98.

⁹⁸ Wiklund, God advokatsed, s. 326.

⁹⁹ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 99.

detta fall torde inte advokaten kunna bära något ansvar för att rådet är riktigt, eftersom han själv kommit fram till att rättsläget är oklart och flera åtgärder mer eller mindre lämpliga. Han kan till exempel förklara för klienten att denne troligen inte skulle bli skadeståndsansvarig vid ett visst handlande, att rättsuppfattningen är osäker med hänsyn till att advokaten inte har studerat rättsfrågan tillräckligt och att klienten bör ge honom möjlighet att göra en noggrannare undersökning. Detta sätt att formulera sig förklarar tydligare riskerna för klienten än ett kategoriskt åtgärdsråd som har tillhandahållits tillsammans med en svårtolkad reservation om att utredningen inte är tillräckligt djupgående.¹⁰⁰

När det finns förutsättningar för en advokat att utföra en summarisk rättsutredning är det viktigt att den undersökning som faktiskt görs utförs på ett fackmannamässigt sätt.¹⁰¹

4.6.7 Direktrådgivning

Direktrådgivning föreligger när en advokat omedelbart ger klienten råd utan att undersöka frågan närmare, till exempel vid ett telefonsamtal.¹⁰²

Advokaten har i detta läge inte närmare övervägt situationen och studerat lagtext, litteratur, förarbeten eller prejudikat. Han kanske inte heller får fullständiga faktaupplysningar. Mot denna bakgrund är det knappast möjligt för en advokat att lämna någon säker information eller välgrundade råd.¹⁰³ Frågan är hur långt advokatens ansvar sträcker sig vid denna typ av rådgivning.

Ofta ligger det här, enligt Heuman, i rådgivningssituationens natur att advokaten inte kan bära något ansvar för att upplysningarna är riktiga.¹⁰⁴ Detta torde till stor del bero på att situationen är sådan att klienten inte har fog att hysa någon större tilltro till rådet.¹⁰⁵ En klient kan sägas samtycka till risken för skada om han följer ett råd som han inte har anledning att tro är genomarbetat.¹⁰⁶ För att eventuella missförstånd skall undvikas bör dock advokaten precis som i fallet med summariska utredningar, klargöra att han inte kan ge någon tillförlitlig information och att klienten själv får bära risken för misstag. Även här kan ansvar troligtvis inträda om advokaten har uttryckt sig kategoriskt och givit klienten intryck av att hans råd är helt tillförlitliga. Det finns även ett rättsfall från HD, som tyder på att ansvar kan inträda vid direktrådgivning under särskilda förhållanden.¹⁰⁷

¹⁰⁰ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 99, se även Kleineman, Rådgivares informationsansvar – en probleminventering, s. 191.

¹⁰¹ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 99.

¹⁰² Gullefors, Ansvar och skadestånd, s. 118.

¹⁰³ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 100.

¹⁰⁴ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 101.

¹⁰⁵ Se kapitel 4.3 angående tillitsprincipen.

¹⁰⁶ Gullefors, Ansvar och skadestånd, s. 141.

¹⁰⁷ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 101.

NJA 1985 s. 696 I handlar om en kvinna som ringde till försäkringskassan för att få reda på om hon skulle få ersättning för vård av sjukt barn. Hon uppgav sitt eget och barnets personnummer. Handläggaren svarade att hon skulle få ersättning, därför stannade hon hemma med barnet. Redan samma dag fick hon dock reda på att barnet var för gammalt för att hon skulle få ersättning. Kvinnan krävde därefter skadestånd av staten för felaktig information vid myndighetsutövning. HD gjorde här vissa uttalanden av intresse för frågan om ansvar för felaktiga råd som lämnas omedelbart. Domstolen konstaterade att handläggaren svarade direkt på kvinnans fråga trots att han hade haft möjlighet att avböja att ge besked. Kvinnan hade upplyst honom om att hon hade ett akut behov av att få besked och tjänstemannen måste ha förstått att hon omedelbart skulle agera utifrån beskedet. Staten dömdes att betala skadestånd till kvinnan.

Enligt Heuman har detta fall även betydelse för professionella rådgivares ansvar för upplysningar som lämnas omedelbart vid konsultation, trots att det handlar om myndighetsutövning. Om klienten har förklarat att han omedelbart kommer anpassa sitt handlande efter rådet bör ansvar för felaktig rådgivning inträda. Avgörande är om rådgivaren förstår att klienten inte tänker inhämta ytterligare råd innan han vidtar lämpliga åtgärder, eller med andra ord att det omedelbara rådet kommer att följas direkt. Vill rådgivaren frita sig från ansvar bör han avstå från att ge råd eller även här förklara att han inte kan lämna några säkra uttalanden angående gällande rätt, utan att få betänketid.¹⁰⁸

4.6.8 Specialistansvar

En advokats ansvar varierar sannolikt på grund av den enskilde advokatens kunskap. Som huvudregel bör culpabedömningen ske med utgångspunkt i genomsnittsadvokatens kunskaper, men ansvaret kan skärpas om advokaten särskilt har utgivit sig för att vara specialist på ett visst område.¹⁰⁹ Även när en advokat marknadsför sig som specialist utan att faktiskt vara det gäller det strängare specialistansvaret. Om klienterna visste att advokaten inte var någon expert skulle de antagligen vilja ge uppdraget till någon annan.¹¹⁰ När det gäller en advokat som har utgett sig för att vara specialist ställs ökade krav på honom inte på grund av hans förmåga, utan på grund av att det får anses utgöra ett avtalsvillkor att uppdraget skall utföras med särskild skicklighet.¹¹¹

Som nämnts innan är tillitsprincipen viktig för att bedöma en advokats ansvar i förhållande till sin klient.¹¹² För att anknyta detta till

¹⁰⁸ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 101f.

¹⁰⁹ Kersby, Due Diligence – särskilt om advokats ansvar vid dess genomförande, s. 156, Bengtsson, Särskilda avtalstyper I, s. 173.

¹¹⁰ Gullefors, Ansvar och skadestånd, s. 143.

¹¹¹ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 23.

¹¹² Se kapitel 4.3 angående tillitsprincipen.

specialistansvaret kan det nämnas att klienter generellt sett har större tilltro till en specialists råd än vad de har till råd från en allmänpraktiker. Klienterna kan därför känna att de inte behöver vara lika kritiska till specialistens råd, utan litar i ännu större utsträckning på vad han säger.¹¹³ Ansvaret torde på grund av detta skärpas för experten.

Den som faktiskt är expert på ett område har alltid specialistansvar, även om han inte har annonserat om det. Det spelar inte heller någon roll om klienten känner till att advokaten är expert.¹¹⁴ Om en advokat har kunskaper utöver genomsnittsadvokaten är han skyldig att utnyttja dessa enligt Heuman. Han kan i så fall inte ursäkta sig med att han i vart fall har haft den kunskap som är typisk för genomsnittsadvokaten.¹¹⁵

Ett fall som behandlar specialistansvaret för jurister är NJA 1981 s. 1091 som refererats ovan.¹¹⁶ I detta fall var byrån som juristen arbetade på specialiserad på fastighetsrätt och klientens ärende var också en fastighetsrättslig fråga. Byrån hade dock inte marknadsfört sig som specialister, utan detta framgick endast av deras brevpapper. HD ansåg att det fick antas att juristen varit väl förtrogen med fastighetsrätten och att klienten haft befogade anspråk på juristen som specialist på detta område.

Rättsfallet har tolkats så att specialistansvaret grundades på att byråns verksamhet faktiskt var inriktad på specialområdet i fråga, och att en expert alltid har ett strängt ansvar oberoende av om klienten har anlitat honom på grund av hans expertkompetens eller inte. Detta är av avgörande vikt då klienten inte närmare har övervägt betydelsen av valet av rådgivare.¹¹⁷

Vid specialistansvar har också arvodesnivån betydelse. Om en advokat relativt sett tar mycket betalt, talar detta för att man skall kunna ställa extra höga krav på hans arbete. Expertens klienter kan sägas betala extra för att känna sig säkra på att de får det bästa råd de kan få.¹¹⁸

I RH 1995:82 var det en mäklare som ansågs vara vårdslös vid utförandet av sitt uppdrag genom att han kom 30 minuter för sent till en visning. Domstolen anförde i domskälen att det måste ställas höga krav på noggrannheten vid utförandet av ett uppdrag för vilken en näringsidkare förbehåller sig så relativt sett god ersättning som den fordrade provisionssatsen i detta fall ledde till.

Domskälen i detta fall tyder enligt mig på att om en rådgivare relativt sett begär ett högre arvode än sina kolleger, skärps också det ansvar han har vid utförandet av uppdraget.

¹¹³ Gullefors, Ansvar och skadestånd, s. 141.

¹¹⁴ Gullefors, Ansvar och skadestånd, s. 143.

¹¹⁵ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 23.

¹¹⁶ Se kapitel 3.3 angående adekvat kausalitet.

¹¹⁷ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 89.

¹¹⁸ Gullefors, Ansvar och skadestånd, s. 142.

Det stränga specialistansvaret tar främst sikte på juristens förmåga att lösa allmänna rättsfrågor på området. Enligt Heuman kan man kräva att en specialist skall ha en djupare och bredare beläsenhet på specialområdet. Han skall antagligen inte bara ha läst mera allmänna verk utan även speciallitteratur. Det torde också kunna krävas att han har läst litteraturen med särskild eftertanke, eftersom han troligtvis studerat den vid upprepade tillfällen.¹¹⁹ I NJA 1981 s. 1091 ansåg HD att en specialist på fastighetsrätt inte fick låta sig styras av tidigare tingsrättsdomar eftersom han borde ha förstått att underinstansernas praxis inte stämde överens med uttalanden i förarbetena till naturvårdslagen. Det torde alltså vara så att experter är skyldiga att granska praxis kritiskt i större utsträckning än den allmänpraktiserande juristen.

4.7 Informationsansvar

4.7.1 Skyldighet att informera klienten

En advokat skall inte bara uppfylla sitt metodansvar genom att göra erforderliga undersökningar av gällande rätt, han skall också hålla sin klient underrättad om vad som förekommer vid utförandet av dennes uppdrag och besvara eventuella frågor som klienten har angående detta.¹²⁰ Klienten skall dessutom kunna lita på advokatens råd. Detta följer av tillitsprincipen. Advokaten skall bland annat informera sin klient om de problem och risker som finns med dennes krav. Han skall till exempel informera om när rättsläget är osäkert och om att det finns en risk att en tvist i domstol kan förloras.¹²¹ Just skyldigheten att upplysa om risker är enligt Kleineman en plikt som rådgivare i allmänhet ofta försummar att beakta.¹²² Om en advokat har brustit i sitt informationsansvar och klienten har lidit skada på grund av detta, torde skadestånd kunna utgå.

Ett fall som visar på den informationsskyldighet som ställs på en advokat när det gäller att upplysa om risker är disciplinärendet TSA 1970 s. 96 fall 7. Här handlade det om en advokats skyldighet att upplysa klienten om de risker och kostnader som var förknippade med en rättegång, samt skyldigheten att i vissa fall avråda från rättegång. Disciplinnämnden yttrade i sitt beslut att det åligger en advokat att informera sin klient om rättegångskostnader och om konsekvenserna av att klientens talan ogillas. Endast om klienten trots sådan information önskar få sin sak prövad bör advokaten åta sig att anhängiggöra en rättegång. Enligt god advokatsed föreligger alltså en skyldighet att upplysa klienten om dessa förhållanden.

¹¹⁹ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 91f.

¹²⁰ Se 24 § RGA.

¹²¹ Ramberg, kontraktstyper, s. 128.

¹²² Kleineman, Rådgivares informationsansvar – en probleminventering, s. 189.

Ett fall som behandlar skyldigheten att besvara klientens frågor är disciplinärendet Advokaten 1988 s. 134 fall 7. Advokaten företrädde här en klient som ville ha ersättning från Arbetsmarknadsförsäkringar (AMF). Klienten godtog inte ersättningsbeslutet som AMF lämnade utan hon ville överklaga det. Advokaten åtog sig därför att för klientens räkning överklaga beslutet. En tid senare kontaktade klienten advokaten som då uppgav att överklagandet hade skickats iväg. Under en relativt lång tid efter detta hade klienten vid ett tiotal tillfällen per telefon försökt nå advokaten för att få besked om vilka åtgärder denne vidtagit i ärendet. Vid ett flertal tillfällen hade advokaten lovat att kontakta henne men underlåtit att göra detta. Först långt senare erkände advokaten att han inte hade överklagat AMF:s beslut.

Disciplinnämnden anförde i sitt beslut att en advokat är skyldig att besvara förfrågningar från sin klient rörande vad som förekommer vid utförandet av uppdraget och att då lämna korrekta uppgifter. I detta fall ansåg nämnden att advokaten hade försummat att iaktta denna skyldighet och därtill vilselett sin uppdragsgivare i fråga om vidtagna åtgärder. Advokaten tilldelades en varning.

Jag anser också att det här fallet är ett exempel på resonemang kring tillitsprincipen, i meningen att klienten skall kunna lita på informationen som denne får från sin advokat. En av de omständigheter som gjorde att advokaten ansågs ha brutit mot god advokatsed var nämligen att han hade lämnat felaktiga uppgifter om vad som förekommit vid utförandet av uppdraget.

Även Heuman diskuterar i viss mån advokaters informationsansvar, han uttrycker det bland annat genom att anföra att advokaten har ett *åtgärdsansvar* mot klienten. Om en advokat har funnit en rättsfråga svår att bedöma kan enligt Heuman ansvar ibland inträda därför att han inte har givit klienten upplysningar om hur denne bort handla. Om advokaten har kommit fram till att klientens yrkande borde bifallas och detta senare visar sig vara felaktigt, kan ansvar inträda på grund av att advokaten inte framhållit kostnadsriskerna och fördelarna med att anta ett förlikningsbud från motparten. Detta innebär att en felbedömning av rättsläget visserligen inte behöver medföra skadeståndsansvar på grund av att advokaten brustit i sitt metodansvar, han kanske har gjort fullt erforderliga undersökningar av gällande rätt. Dock kanske advokaten kan bli ersättningsskyldig därför att han underlåtit att informera klienten om alternativa åtgärder, det vill säga att advokaten har brustit i sitt informationsansvar.¹²³

4.7.2 Den pedagogiska plikten

Det är emellertid inte nog med att advokaten informerar klienten om vad han kommer fram till, han måste också göra detta på ett sådant sätt att

¹²³ Heuman, Advokatens rättsutredningar, s. 27f.

klienten förstår. Om advokaten inte anpassar sin information så att klienten kan förstå vad han vill ha sagt, riskerar han att bli ansvarig för de skador som klienten drabbas av till följd av att denne missförstår rådet.¹²⁴ Kleineman betecknar detta ansvar som *den pedagogiska plikten*. Det handlar då om de krav som man måste kunna ställa på en rådgivare, i detta fall en advokat, när det gäller dennes förmåga att förklara det aktuella problemet för klienten på ett sätt som kan antas vara begripligt för denne.¹²⁵

En advokat kan alltså göra sig skyldig till oaktsamt vilseledande beteende trots att han håller sig till sanningen. Enligt Kleineman handlar det närmast om att advokaten skall ha en slags pedagogisk inlevelseförmåga. Han måste analysera vad informationsmottagaren kan tillgodogöra sig och därefter tillhandahålla en information som motsvarar dennes förmåga att kunna tolka den givna informationen.¹²⁶ En advokat måste alltså beakta att uppdragsgivaren inte besitter samma kunskaper som advokaten själv, och han torde därmed vara skyldig att presentera resultatet av sitt uppdrag på sådant sätt att risken för missuppfattningar minimeras.¹²⁷

Ett rättsfall som åskådliggör den pedagogiska plikten är NJA 1994 s. 532, som handlar om tekniska konsulter ansvar. I detta fall var det ett möbelföretag som skulle köpa ett stort parti tyg avsett för utomhusmöbler. Innan köpet fick statens provningsanstalt i uppdrag att prova kvaliteten på tyget. Bland annat testades tygets ljushärdighet. Möbeltillverkaren missförstod dock provningsanstaltens utlåtande om tygernas kvalitet. Han drabbades av stora förluster eftersom det tyg han valde, inte gick att använda utomhus då det redan efter några timmar blektes av solen. Möbelföretaget förde sedan skadeståndstalan mot provningsanstalten.

Köparen trodde att testresultatet redovisades med en lineär skala, därför godtog han resultatet och genomförde köpet. Det visade sig dock att skalan som testresultatet mättes på var logaritmisk och inte lineär. Varje steg på skalan innebar därför en fördubbling av kvaliteten. Detta innebar att tygets ljushärdighet var mycket sämre än vad köparen fick uppfattning av. Det enda som gick att utläsa av protokollet var att skalan var från 1 till 8 och att 8 var bäst.

Majoriteten av HD ansåg inte att man kunde kritisera provningsanstalten för hur man hade utfört testet. Däremot borde redovisningen av slutsatserna ha varit tydligare. Domstolen ansåg att ”Det måste anses åligga den uppdragstagare som mot betalning åtar sig att utföra en teknisk komplicerad analys att redovisa resultaten av denna analys på ett sätt som tillåter uppdragsgivaren att dra rimliga och korrekta slutsatser av dessa resultat. Av särskild vikt är att analysresultaten inte framläggs på ett sätt som är ägnat att skapa missförstånd om deras innebörd.”

¹²⁴ Gullefors, Ansvar och skadestånd, s. 120.

¹²⁵ Kleineman, Rådgivares informationsansvar – en probleminventering, s. 188.

¹²⁶ Kleineman, Rådgivares informationsansvar – en probleminventering, s. 188.

¹²⁷ Kersby, Due Diligence – särskilt om advokats ansvar vid dess genomförande, s. 154.

Provningsanstalten hade inte uppfyllt dessa krav och upplysningarna som lämnats ansågs vara ofullständiga och därmed ägnade att föranleda missförstånd.¹²⁸ Provningsanstalten blev på grund av detta ersättningskyldig.

I detta fall hade alltså uppdragstagaren uppfyllt sitt metodansvar och utfört själva uppgiften på ett korrekt sätt. Däremot brast provningsanstalten i sättet som resultatet förmedlades till uppdragsgivaren, med följd att denne missförstod informationen och därmed drabbades av skada. Anstalten brast därför i sin pedagogiska plikt.

Ett annat fall där den pedagogiska plikten aktualiserades är NJA 1997 s. 65. Detta fall handlar om en besiktningsmans skadeståndsansvar. Liksom i fallet ovan är det inte frågan om konsulten gjort något fel vid utförandet av sitt uppdrag som aktualiserat ansvarsfrågan, utan om konsulten vilselett klienten genom att inte redovisa hur det utförda uppdraget skall tolkas.

I det här fallet hade besiktningsmannen vid en besiktning i samband med ett fastighetsköp påtalat att det saknades ventilationsöppningar i takfoten för ventilation av takkonstruktionen. Senare upptäcktes att den bristfälliga ventilationen hade lett till omfattande rötskador. Besiktningsmannen tvingades ersätta köparna för kostnaden att reparera huset.

Anledningen till detta var att det förvisso framgick av besiktningsutlåtandet att ventilationen borde åtgärdas, men besiktningsmannen hade inte särskilt upplyst om att det annars förelåg risk för rötskador. HD: s majoritet fastställde hovrättens dom enligt vilken det framgick att besiktningsmannen underlåtit att upplysa om risken för rötskador och att han därför inte hade lämnat fastighetsförvärvarna tillräckliga upplysningar för att de skulle inse den risk som takkonstruktionen medförde. Besiktningsmannen hade alltså brutit i sin pedagogiska plikt mot köparna, han borde i detta fall ha gjort en riskanalys som han sedan tillhandahållit köparna.

Minoriteten i HD (två JustR) menade däremot att besiktningsutlåtandet var utformat så att det inte gav utrymme för några missförstånd och att besiktningsmannen haft fog att utgå från att köparna skulle ställa frågor till honom om de varit tveksamma angående innebörden av hans utlåtande.

HD var alltså inte enig i det här fallet och domen anses hård mot besiktningsmannen. Det var antagligen avgörande att uppdragsgivarna var privatpersoner.¹²⁹ Kleineman är i viss mån kritisk till majoritetens bedömning i detta fall och hävdar att den kommer att ställa höga krav på rådgivare. Han anser att minoritetens ståndpunkt har fog för sig. Det framgick nämligen tydligt av besiktningsmannens utlåtande att ventilationen borde åtgärdas. Om inte köparna förstod varför denna borde åtgärdas borde de ha frågat besiktningsmannen.¹³⁰

¹²⁸ Kleineman, Rådgivares informationsansvar – en probleminventering, s. 188.

¹²⁹ Ramberg, kontraktstyper, s. 128.

¹³⁰ Kleineman, Vidgat rådgivaransvar?, s. 999.

Enligt Kleineman innebär fallet att rådgivare kommer få lägga ner betydligt mer tid och ansträngningar på att formulera sina expertutlåtanden på sådant sätt att klienten kan dra rimliga och relevanta slutsatser. Det ingår i så fall i den pedagogiska plikten att tillse att klienten verkligen förstått innebörden i de förmedlade råden och rådgivaren måste även säkra bevisning om att detta faktiskt varit fallet.¹³¹

4.7.3 Klientens förkunskaper

En advokat torde inte vara skyldig att förklara sådant som klienten redan känner till. Informationsansvaret och den pedagogiska plikten kan därför sägas vara lindrigare ju större förkunskaper klienten har.¹³² I fallet ovan med möbelföretaget ansåg HD att behovet av klarläggande information kan variera beroende på omständigheterna, där särskilt den kunskap som antas föreligga hos uppdragsgivaren framstår som betydelsefull. I det här fallet ansågs dock inte provningsanstalten haft fog för uppfattningen att möbelfabrikören var så kunnig att han skulle känna till att testet redovisades med en logaritmisk skala.

I NJA 1995 s. 693 undgick en fondkommissionär skadeståndsansvar just på grund av att kunden ansågs ha tillräckliga förkunskaper för att själv stå risken för skadan. I detta fall hade fondkommissionären inte givit kunden den information som han typiskt sett behövde för att handla med indexoptioner. HD ansåg att en fondkommissionär måste förvissa sig om att en kund har fått fullt klart för sig vilka risker som är förenade med att ställa ut optioner. I det här fallet hade fondkommissionären inte gjort detta, men undgick ändå skadeståndsansvar eftersom han med hänsyn till vad han kände till om kunden hade haft fog för uppfattningen att denne var tillräckligt medveten om de särskilda riskerna med handel med indexoptioner. Fondkommissionären ansågs därför inte ha brustit i omsorg genom att inte informera kunden om riskerna.

I detta fall hade alltså rådgivaren gjort sig skyldig till ett klart fel. Trots detta undgick han ansvar eftersom kunden ansågs ha så pass goda förkunskaper att han inte blivit vilseledd av de misstag som rådgivaren gjort sig skyldig till.¹³³

NJA 1994 s. 598 handlar om en banks ansvar som skatterådgivare. Det var här fråga om en företagare som på inrådan av banken genomförde vissa transaktioner för att undgå skatt. Dessa transaktioner kom dock att underkännas enligt bestämmelserna i lagen mot skatteflykt. HD kritiserade banken därför att man borde ha insett att den bedömning som gjordes var

¹³¹ Kleineman, Vidgat rådgivaransvar?, s. 999, Kleineman, Rådgivares informationsansvar – en probleminventering., s. 191.

¹³² Gullefors, Ansvar och skadestånd, s. 125.

¹³³ Kleineman, Rådgivares informationsansvar – en probleminventering, s. 189.

förenad med osäkerhet. HD anförde att ”Allmänt sett är det påkallat att den som lämnar rådgivning i komplicerade rättsfrågor fäster uppdragsgivarens uppmärksamhet på om prejudikat saknas och om rättsläget av denna eller någon annan anledning kan vara osäkert. Behovet av att sådan information lämnas måste emellertid vara beroende av vem uppdragsgivaren är, vilka kvalifikationer han har och om han redan känner till problematiken.”

I detta fall undgick emellertid banken skadeståndsansvar eftersom uppdragsgivaren fått information om rekvisiten i generalklausulen i lagen mot skatteflykt flera månader före rådet. Han kunde därför inte anses vara omedveten om att transaktionerna innebar vissa risker. På grund av detta ansågs banken inte ha varit vårdslös.

Dessa fall visar enligt min uppfattning på att information och råd skall anpassas efter uppdragsgivarens individuella förmåga att tillägna sig dem. Hur sträng den pedagogiska plikten är för en advokat varierar alltså beroende på den enskilde klientens kunskaper.

5 Avslutande kommentarer

5.1 Rättsliga grunder för ansvar

Jag har i detta arbete utrett advokatens skadeståndsansvar gentemot sin klient, vid vårdslös rådgivning. I detta kapitel skall jag sammanfatta och kommentera det som tagits upp i arbetet. Avslutningsvis skall också diskuteras huruvida rättsläget, som det ser ut nu, är tillfredsställande.

Vilka rättsliga grunder finns det för en advokats skadeståndsansvar? Inledningsvis kan framföras att det handlar om ett skadeståndsansvar som bygger på allmänna kontraktsrättsliga principer. Ansvar är till stor del utvecklat genom praxis. Det är dock inte bara praxis angående advokaters ansvar som är relevant vid bedömningen. För att få en heltäckande bild torde man även vara tvungen att göra analogier till rättsfall som behandlar andra yrkesgrupper som arbetar med rådgivning, till exempel mäklare, revisorer och besiktningsmän. Advokaters ansvar bygger alltså till stor del på ett i praxis utvecklat, allmänt rådgivaransvar. I detta sammanhang får man dock inte glömma de regler om god advokatsed som advokatsamfundet utarbetat för sina medlemmar. Dessa är en betydelsefull del av den aktsamhetsnorm som advokater är skyldiga att följa i sin yrkesutövning. Därmed utgör de enligt min mening en viktig del av culpabedömningen i skadeståndsärenden. Även doktrin är en rättskälla av betydelse i sammanhanget.

En viktig fråga är om man direkt kan jämföra de olika formerna av rådgivning på det sätt som gjorts i detta arbete, de olika yrkesgruppernas verksamhet uppvisar nämligen stora skillnader sinsemellan. Som framkommit i uppsatsen torde de dock ha gemensamt att de skall utföra sitt arbete med omsorg och på ett fackmannamässigt sätt.

Det som i det här avseendet binder samman yrkesgrupperna är enligt min åsikt professionsansvaret, det vill säga att det är yrkesutövare med specialkunskaper inom sitt område. Dessa kunskaper är oftast betydligt större än de kunskaper uppdragsgivaren har. Baserat på detta bär de också ett ansvar gentemot uppdragsgivaren. Det är även i detta sammanhang som tillitsprincipen kommer in. Jag skulle vilja påstå att den är grundläggande för ansvarsbedömningen vid alla typer av rådgivningsansvar och även det som gör att det i många avseenden går att jämställa de olika yrkesgruppernas ansvar. Det handlar i grund och botten om att uppdragsgivaren kommer till advokaten, mäklaren eller någon annan professionsutövare för att få hjälp med något som han själv inte behärskar. Uppdragsgivaren är därför oftast i ett kunskapsunderläge och av detta följer att han måste kunna lita på de råd som uppdragstagaren ger honom. Som framgått i uppsatsen är tillitsprincipen på olika sätt grundläggande vid bedömningen av en advokats skadeståndsansvar.

5.2 Yrkesmässig rådgivning

Som framkommit finns det ett antal förutsättningar som måste vara uppfyllda för att en advokat skall drabbas av skadeståndsansvar på grund av vårdslös rådgivning. En av dessa är att rådet måste falla inom det område som omfattas av skadeståndsansvaret, det måste alltså vara en särskild typ av råd för att en advokat ska bli ansvarig för det. Enligt vad som anförts i uppsatsen är det i princip endast yrkesmässiga råd som en advokat kan bli ersättningsskyldig för, de privata råden faller utanför ansvarsområdet. Man kan säga att det råder skadeståndsrättslig immunitet för en advokat inom det privata området.

Ett sådant resonemang kan tyckas självklart, de flesta skulle nog anse att det vore konstigt om man kunde hålla en advokat ekonomiskt ansvarig för något som han till exempel sagt i förbifarten på en privat middag. Som framkommit är det dock inte alltid helt lätt att avgöra när ett råd skall anses falla inom den yrkesmässiga sfären, gränsdragningen kan vara komplicerad. Det är nämligen ofta som det inte sker något formellt avtalsslut vid dessa uppdragsavtal, utan avtal sluts muntligen och flera frågor lämnas oregrerade. Det kan därför vara så att det föreligger osäkerhet om något uppdragsavtal överhuvudtaget har kommit till stånd.

Det är vid denna inledande problematik, om något uppdragsavtal överhuvudtaget har kommit till stånd, som en möjlig utgångspunkt är att lägga tillitsprincipen till grund för bedömningen. Detta gjordes i det ovan behandlade rättsfallet NJA 1992 s. 243. Avgörande blir enligt det här fallet om advokaten har uppträtt yrkesmässigt och om klienten haft fog för att fästa sin tillit till de råd som lämnats. Det viktiga är alltså huruvida den situation som rådet ges i är sådan att den rådfrågande objektivt sett hade skäl att fästa tillit till det. I situationen med den privata middagen anser jag det vara självklart att något ansvar inte kan inträda. Skälen för detta är bland annat att det inte sker på advokatens arbetstid, denne får inte något betalt för rådet och han har inte heller haft någon tid att sätta sig in i ärendet. Situationen är helt enkelt sådan att den rådfrågande rimligtvis inte kan få uppfattningen att detta är ett råd som han har skäl att förlita sig på. Något uppdragsavtal kan därför inte anses ha kommit till stånd.

Har däremot rådgivningen skett i ett mer yrkesmässigt sammanhang, den rådfrågande kanske har kommit upp på advokatens kontor och det har exempelvis diskuterats arvode och liknande, är det å andra sidan högst troligt att den rådfrågande objektivt sett hade fog för att förlita sig på rådet. I detta fall är det högst sannolikt att ett uppdragsavtal har kommit till stånd.

Mellan dessa två relativt klara exempel torde det emellertid finnas många fall där bedömningen inte är lika enkel att göra, där det är svårt att avgöra huruvida rådgivningen skett i ett privat eller yrkesmässigt sammanhang och om något uppdragsavtal därmed har ingåtts eller inte.

5.3 Skadan och orsakssambandet

Den skada som klienten drabbas av i dessa fall av rådgivningsansvar är ren förmögenhetsskada. Som anförts ovan krävs det i princip ett kontraktsförhållande för att ersättning skall kunna utgå till klienten för den här typen av skada.

En problematik som uppkommer när man skall bedöma vad som är ersättningsgill skada är huruvida ersättning skall utgå enligt det negativa eller positiva kontraktsintresset. Det finns som framgått en allmän regel vid beräkning av skadestånd inom kontraktsrätten som säger att ersättning skall utgå enligt det positiva kontraktsintresset. Detta talar dock emot den princip som fastställs i förarbetena till lagen om finansiell rådgivning, där ersättning enbart skall utgå enligt det negativa kontraktsintresset. Det är alltså inte helt klart när en advokat skall utge ersättning för det positiva respektive det negativa kontraktsintresset.

Eftersom juridisk rådgivning kan handla om vitt skilda företeelser borde det avgörande i de här fallen, enligt min mening, vara den enskilda situationen och vilken typ av rådgivning det handlar om i det aktuella fallet. Något som talar för principen att ersättning ofta skall utgå enligt det negativa kontraktsintresset är att det många gånger torde vara svårt att fastställa utebliven vinst i dessa fall.

När det gäller orsakssambandet är oftast den viktigaste frågan om klienten lyckats bevisa att det funnits ett alternativt handlingsförfarande som inneburit att skadan inte hade inträffat. Detta har exemplifierats av de rättsfall jag behandlat i anslutning till ämnet. Om det inte funnits ett sådant alternativt förfarande skulle skadan ha uppstått i vilket fall som helst, det vill säga oavsett om advokaten varit vårdslös eller inte. I dessa fall föreligger ingen adekvat kausalitet. Det är, som framgått av rättsfallen, inte alltid så lätt för klienten att visa på att det funnits ett sådant handlingsförfarande.

5.4 Culpabedömningen

Hur ser den aktsamhetsnorm ut som advokater är skyldiga att följa? Ansvar kan i princip delas in i tre olika typer; resultatansvar, metodansvar och informationsansvar. Av dessa tre typer av ansvar är metodansvaret och informationsansvaret de viktigaste, detta eftersom advokater vanligtvis inte bär något resultatansvar.

Att en advokat vanligtvis inte har något resultatansvar, det vill säga att han inte har något ansvar för att de råd han ger faktiskt visar sig vara riktiga och korrekta, är enligt mig en högst rimlig utgångspunkt. Som jag anført innan kan det till exempel inte begäras att en advokat med säkerhet skall kunna

förutsäga hur en domstol kommer att bedöma en viss komplicerad rättsfråga. Att ställa ett sådant krav på advokater skulle vara alltför strängt. Det skulle få till följd att i princip varje klient som förlorat en process för att hans advokat gjort en annan bedömning än domstolen i rättsfrågan, skulle ha ett skadeståndsanspråk mot denne. Det kan lätt konstateras att det här skulle skapa en ohållbar situation, advokater skulle antagligen få spendera en stor del av sin tid med att försvara sig mot ersättningsanspråk från olika klienter.

Vid metodansvaret är det avgörande huruvida advokaten har gjort erforderliga undersökningar av gällande rätt. Som framkommit i uppsatsen ställs hårda krav på advokater i detta avseende, de skall studera lagtext, praxis, förarbeten och doktrin i den utsträckning som krävs. Har en advokat inte studerat dessa rättskällor i tillräcklig omfattning och klienten senare lider skada på grund av ett råd som advokaten förmedlat till denne, riskerar advokaten skadeståndsansvar.

Att det ställs hårda krav på advokater i detta avseende anser jag vara befogat. Även om man inte kan kräva att en advokat med säkerhet kan förutsäga hur en domstol kommer att bedöma en rättsfråga, kan man åtminstone kräva att han gör en noggrann utredning av frågan. Det kan inte begäras att advokaten alltid har rätt svar, men det kan krävas att han vet hur man skall gå tillväga för att få fram ett så väl genomarbetat och underbyggt svar som möjligt.

Det ställs inte alltid samma krav på en advokat när det gäller metodansvaret. Hur omfattande ansvaret är beror både på situationen och på den enskilde advokatens kunskaper. Under särskilda förutsättningar är det som framkommit möjligt för en advokat att utföra en summarisk rättsutredning trots att det är en svårutredd rättsfråga. I dessa situationer ställer metodansvaret inte upp lika stränga krav på undersökning av gällande rätt, som det gör i vanliga fall. Är advokaten specialist på sitt område torde å andra sidan metodansvaret skärpas för denne, jämfört med om det hade varit fråga om en allmänpraktiserande jurist.

När det gäller informationsansvaret är en advokat skyldig att informera klienten om vad som förekommer vid utförandet av uppdraget, samt svara på eventuella frågor från klienten angående detta. En klient har alltså rätt att få reda på det han behöver, som rör hans ärende. Reglerna om vad en advokat skall informera sin klient om är relativt klara och torde inte ställa till lika stora problem som frågan om hur denna information skall förmedlas. Det är ansvaret för hur informationen skall förmedlas som Kleineman kallar den pedagogiska plikten. Detta ställer hårda krav på en advokat. Det räcker inte med att advokaten informerar klienten, han måste också göra detta på ett sådant sätt att klienten inte riskerar att missuppfatta de råd han får. Advokaten måste därför ha en pedagogisk inlevelseförmåga och analysera vad informationsmottagaren kan tillgodogöra sig.

Den pedagogiska plikten är i många avseenden ett skäligt krav. Juridiken och det juridiska språket är komplicerat och man kan inte begära att en klient som inte har några egna juridiska kunskaper skall förstå allt detta. Därför är det viktigt att en advokat anpassar sin informationsförmedling till klientens nivå, bland annat måste han använda ett språk som klienten kan förstå utan för många facktermer och liknande. Advokaten kan inte heller använda sig av alltför avancerade juridiska resonemang när han kommunicerar med klienten.

Den pedagogiska plikten riskerar, enligt min mening, emellertid också att bli väldigt sträng mot advokaten. Det måste ofta vara väldigt svårt att sätta sig in i vilken förmåga informationsmottagaren faktiskt har att förstå olika resonemang och kunna tolka den information han får. Det kan därför vara svårt för en advokat att veta hur pedagogisk han måste vara i förhållandet till sin klient. Dessutom kan det tänkas att de flesta människor har en motvilja mot att erkänna när de inte förstår någonting. Advokaten kan därför inte alltid lita på sin klient när denne säger att han förstår den information han har fått.

Rättsfallet NJA 1997 s. 65 som behandlats ovan, visar enligt Kleineman på att det kan komma att ställas väl höga krav på rådgivares informationsansvar. I detta fall ställde HD stränga krav på en besiktningsmans informationsförmedling. Om kravet på den pedagogiska plikten blir för högt, kan det resultera i att advokater får tillbringa allt för mycket tid och ansträngningar med att formulera sina råd på ett sådant sätt att det inte finns en rimlig möjlighet för klienten att missuppfatta dessa.

Vid culpabedömningen är tillitsprincipen viktig för att bedöma hur omfattande ansvaret är och den torde enligt min mening ligga till grund för de olika typerna av ansvar. När det gäller resultatansvaret skall en klient kunna lita på att advokaten ger honom korrekta svar på enkla och välkända rättsfrågor. Angående metodansvaret skall klienten kunna lita på att advokaten gör en noggrann rättsutredning och studerar relevanta rättskällor i den utsträckning det behövs. Vad slutligen avser informationsansvaret skall klienten kunna lita på de råd och den information som han får av advokaten.

Tillitsprincipens betydelse kan exemplifieras med det ansvar som föreligger för en advokat vid direktrådgivning respektive specialistansvar. Direktrådgivning sker till exempel över telefon eller vid ett snabbt möte och advokaten har inte haft någon tid att närmare sätta sig in i ärendet. Det finns alltså inte särskilt stora möjligheter för advokaten att lämna något välgrundat råd. I denna situation bär advokaten oftast inget ansvar för att upplysningarna är riktiga. Detta beror till stor del på att situationen är sådan att klienten inte har fog för att hysa någon tilltro till rådet. Det här är dock under förutsättning att advokaten klagör för klienten att han i detta läge inte kan ge något tillförlitligt råd. Enligt tillitsprincipen har en advokat alltså inte något särskilt strängt metodansvar i den här situationen.

Vid specialistansvar innebär däremot tillitsprincipen att aktsamhetskravet på en advokat skärps. Detta beror på att klienter generellt sett har större tilltro till en specialists råd, än rådet från en allmänpraktiker. Det torde också vara befogat att ha större tilltro till en specialists råd. I det här fallet innebär alltså tillitsprincipen att advokaten istället har ett strängare metodansvar än i vanliga fall.

Gränsen mellan de olika typerna av ansvar är inte knivskarp, utan de går ibland in i varandra. Det kan till exempel vara så att om en advokat uppfyller den ena typen av ansvar så begränsas den andra typen. Vid summariska utredningar kan en advokat tänkas brista i sitt metodansvar om han ger bestämda råd efter att endast ha gjort begränsade studier av en komplicerad rättsfråga och rådet senare visar sig inte stämma. Han har då inte gjort erforderliga studier av gällande rätt.

En sådan summarisk utredning kan dock tänkas uppfylla metodansvaret om advokaten förklarar för klienten att några bestämda råd inte kan ges och att det kan bli svårt att ange vilka av flera tänkbara åtgärder som skall vidtas. Det innebär i det här fallet att om advokaten uppfyller sitt informationsansvar, det vill säga att upplysa klienten om problem och risker med ärendet, anses han inte heller ha brustit i sitt metodansvar.

Avslutningsvis skall något nämnas angående reglerna om god advokatsed. Dessa är som jag framfört viktiga för culpabedömningen och de olika formerna av ansvar. Detta exemplifieras av de disciplinfall som jag behandlat i anslutning till ansvarsformerna. Metodansvaret och informationsansvaret framkommer dessutom uttryckligen i 23 och 24 §§ RGA. Som anförts anses det förvisso av många inte föreligga något absolut samband mellan culpabedömningen och god advokatsed. Eftersom de lagstadganden som behandlar advokaters ansvar är få och i princip bara hänvisar till god advokatsed, anser jag emellertid att dessa yrkesetiska regler får en viktig ställning som måttstock vid culpabedömningen. Det är trots allt den fackliga standard som advokater är skyldiga att följa i sin verksamhet, och ett förfarande som strider mot denna får i regel anses culpöst.

5.5 Är rättsläget tillfredsställande?

Är rättsläget avseende advokaters skadeståndsansvar tillfredsställande eller krävs det någon förändring? Ansvaret, som det ser ut nu, bygger till största del på praxis och god advokatsed, kanske skulle det till exempel vara önskvärt med en utförlig lagreglering av advokaters ansvar.

Det har under de senaste åren utvecklats ett strängt rådgivningsansvar i praxis, då många rådgivare har blivit ersättningsansvariga för vårdslös rådgivning. Ökande konsumenthänsyn kan troligtvis vara ett av skälen till detta. Kleineman har till och med uttryckt oro för att rättsutvecklingen går

mot ett alltför strängt ansvar. Detta stränga rådgivningsansvar omfattar som anförts även advokaters verksamhet.

Gällande rättsläge ställer enligt min mening höga krav på advokater. De har stränga krav på sig att utföra sitt arbete på ett omsorgsfullt och fackmannamässigt sätt. Förutom den stränga praxis som har utvecklats angående rådgivningsansvar i allmänhet, innebär reglerna om god advokatsed strikta förhållningsregler för samfundets medlemmar. Eftersom dessa regler även är viktiga för culpabedömningen i skadeståndsärenden, blir också skadeståndsansvaret strängt.

Enligt min åsikt är det också viktigt att det ställs stränga krav på advokaters verksamhet. Det är en yrkesgrupp som har stort anseende och betydelsefulla arbetsuppgifter i samhället. Det är därför viktigt att allmänheten kan lita på att advokater är kompetenta i sin yrkesutövning. Det är bland annat viktigt för att säkra en hög kvalitet på den juridiska rådgivningen.

Givetvis kan man inte ställa orimligt höga krav på advokater. Bland annat riskerar, som anförts ovan, informationsansvaret i vissa avseenden att bli väl strängt mot advokater. De är trots allt bara människor och kan också göra misstag. Det är på grund av detta som advokater vanligtvis inte har något resultatansvar. Hade emellertid inte höga krav ställts på advokater hade förtroendet för deras verksamhet troligtvis skadats allvarligt. Det krävs därför, enligt min mening, ett strängt ansvar för rådgivning av detta slag.

Fördelen med en eventuell lagreglering av skadeståndsansvaret hade bland annat varit att man klart och tydligt kunnat fastställa ansvarets gränser. Det hade varit möjligt att i lag uttryckligen reglera vilken aktsamhetsnorm som advokater är skyldiga att rätta sig efter, för att inte riskera skadeståndsansvar. Man hade då sluppit den oklarhet som finns enligt vissa, angående sambandet mellan god advokatsed och culpabedömningen i skadeståndsmål.

Enligt mig är emellertid det rättsläge som vuxit fram genom praxis och tillämpning av god advokatsed tillfredsställande. Min åsikt är att det i stort uppfyller de krav som man kan ställa på advokaters verksamhet. Jag anser därför en lagreglering vara onödig i dagens läge. I stället bör ansvaret utvecklas vidare både genom praxis från de allmänna domstolarna och genom reglerna om god advokatsed och avgöranden från disciplinnämnden.

Bilaga 1

Utdrag ur vägledande regler om god advokatsed

Uppdragets utförande

23 §.

Juridiska råd skall vara grundade på erforderlig undersökning av gällande rätt.

Uppdrag skall utföras med omsorg, noggrannhet och tillbörlig skyndsamhet samt med beaktande av att klienten eller – för det fall att allmän rättshjälp eller rättsskydd föreligger – det allmänna eller försäkringsbolaget inte åsamkas onödiga kostnader.

24 §.

Klienten skall på lämpligt sätt hållas underrättad om vad som förekommer vid utförandet av hans uppdrag. Förfrågningar härom från klientens sida skall besvaras skyndsamt.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

SOU 2002:41 Konsumentskydd vid finansiell rådgivning

Prop. 2002/03:133 Lag om finansiell rådgivning till konsumenter

Prop. 1984/85:90 Kontroll av rådgivare, m. m.

Prop. 1972:5 Förslag till skadeståndslag m.m.

Litteratur

Bengtsson, Bertil, Nordenson, Ulf K., Strömbäck, Erland, *Skadestånd – lagstiftning och praxis med kommentarer*, 3 omarb. uppl., Liber förlag, Stockholm 1985

Bengtsson, Bertil, *Särskilda avtalstyper I*, 2 uppl., P A Norstedt och söners förlag, Stockholm 1976

Bengtsson, Bertil, *Om ansvar för fel i domstolsverksamhet enligt skadeståndslagen*, Festskrift till Per Olof Ekelöf, s. 82, Norstedt, Stockholm 1972

Elfström, Jan, *Rådgivarens professionsansvar*, AB Svensk Byggtjänst, Stockholm 2003

Gullefors, Björn, *Ansvar och skadestånd*, 2 uppl., Björn Lundén Information AB, Näsviken 2002

Hellner, Jan, Radetzki, Marcus, *Skadeståndsrätt*, 7 uppl., Norstedts juridik, Stockholm 2006

Hellner, Jan, *Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt, 1 häftet. Särskilda avtal*, 3 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm 2002

Hellner, Jan, *Speciell avtalsrätt II, Kontraktsrätt, 2 häftet. Allmänna ämnen*, 3 uppl., Juristförlaget, Stockholm 1996

Heuman, Lars, *Advokatens rättsutredningar – metod och ansvar*, Juristförlaget, Stockholm 1987

Kersby, Sara, *Due Diligence – särskilt om advokats ansvar vid dess genomförande*, JT 1997-98, nr. 1, s. 143

Kleineman, Jan, *Rådgivares informationsansvar – en probleminventering*, SvJT 1998, nr. 3, s. 185

Kleineman, Jan, *Vidgat rådgivaransvar?*, JT 1996-97, nr. 4, s. 997

Kleineman, Jan, *Tekniska konsulter skadeståndsansvar för vilseledande information*, JT 1994-95, nr. 4, s. 702

Kleineman, Jan, *Ren förmögenhetsskada – särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart*, Juristförlaget, Stockholm 1987

Ramberg, Christina, *kontraktstyper*, 1 uppl., Norstedts juridik AB, Solna 2005

Strömholm, Stig, *Allmän rättslära – en första introduktion*, 6 uppl., Norstedts förlag, Stockholm 1988

Vinding Kruse, Anders, *Advokatansvaret*, 6 udg., Jurist- og Ekonomforbundets forlag, Köpenhamn 1990

Wiklund, Holger, *God advokatsed*, P A Norstedt och söners förlag, Stockholm 1973

Rättsfallsförteckning

NJA

NJA 1997 s. 65
NJÄ 1995 s. 693
NJÄ 1994 s. 598
NJÄ 1994 s. 532
NJÄ 1992 s. 243
NJÄ 1991 s. 625
NJÄ 1985 s. 856
NJÄ 1985 s. 696 I
NJÄ 1981 s. 1091
NJÄ 1957 s. 621

Hovrättsfall

RH 1999:115
RH 1995:82
RH 21:82

Avgöranden från disciplinnämnden

Advokaten 1997 s. 26 fall 19
Advokaten 1995 s. 22 fall 27
Advokaten 1991 s. 136 fall 9
Advokaten 1988 s. 134 fall 7
TSA 1979 s. 254 fall 2
TSA 1975 s. 360 fall 7 II
TSA 1970 s. 96 fall 7
TSA 1967 s 21 fall 6